

bomen | nieuws

Nummer 1 - voorjaar 1997

Kwartaalblad van de Bomenstichting

Houtvormen vertellen
Tijdkunde met behulp van jaarringen
Een feest rond bomen

Mr B.M. Visser

*Juridisch Raadgever
Natuur, Bos en Landschap*

*Hessepas 23, 6931 HK Westervoort
telefoon en fax: 026 - 3111 062*

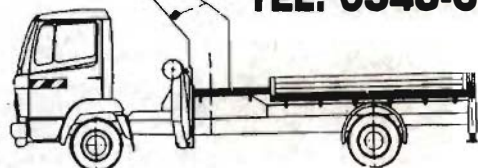
**WIJ GAAN HOOG!
HOE HOOG?
BEL ABL**

ABL
Bos- & Landschapsverzorging

hoogwerker verhuur

NIJVERDAL

TEL. 0548-61 79 77

PIUS FLORIS BOOMVERZORGING NEDERLAND

Minstens één boom?

Pius Floris Boomverzorging: boomverzorgers met een boom van een reputatie. Of het nu gaat om bodem- of ander onderzoek, plantadvies, het vellen van een reusachtige boom in een binnentuin of het totale onderhoud (mét 10 jaar garantie!) van een omvangrijk gemeentelijk bomenbestand. Kwaliteit en service voor gemeentelijke diensten en andere overheidsinstanties, ontwikkelings- en beheersorganisaties, particulieren en alle andere cliënten die in elk geval één ding gemeenschappelijk hebben... minstens één boom.

*Pius Floris Boomverzorging.
Gezond verstand,
voor een florissant
bomenbestand.*

PIUS FLORIS
BOOMVERZORGING

Pius Floris Boomverzorging heeft vestigingen in: ALMERE 036-5310501 • AMSTERDAM 020-6822463 • BUNDE 043-3652519 • DIEPENVEEN 0570-592945
GLIMMEN 050-4061979 • OUDELANDE 0113-548390 • VEENENDAAL 0318-555017 • VUGHT 073-6567235

In dit nummer ...

Voor u ligt het eerste nummer van 1997 met daarin weer verschillende bijdragen van externe schrijvers die geheel belangeloos tekst en beeldmateriaal ter beschikking stelden. De Bomenstichting is de mensen daarvoor zeer erkentelijk.

We zitten nog in de naweeën van de strenge winter. Maar nog even en het plantaardig leven begint aan een nieuw groeiseizoen. De eerste kenmerken zijn al zichtbaar. Bolgewassen steken hun neuzen boven de grond. Op beschutte, warme plaatsen bloeien sneeuwkllokjes en crocussen. Ook bij bomen en struiken is al activiteit waarneembaar, zoals bij de de wilg, waar de knoppen openbarsten en het nieuwe blad zich nog even hult achter een beschermend pluis. De katjes van de hazelaar zijn uitgezakt en het stuifmeel is door de wind meegevoerd. Wie goed kijkt, kan de bloemen van de iep waarnemen. Slechts een millimeter groot, rood bloemetje waaruit vele dubbel-tjes (iepenzaadjes) zullen ontstaan en de straten een besneeuwd uiterlijk zullen geven.

7

Dendrochronologie

Vrij vertaald betekend 'dendrochronologie' zoets als 'boomtijdkunde' en is een methode om met jaarringanalyse de ouderdom van stukken hout te kunnen bepalen. Aan de hand van jaarringpatronen kan bovendien veel worden gezegd over de omstandigheden waarin de boom heeft geleefd. Esther Jansma, verbonden aan het Nederlands Centrum voor Dendrochronologie/ Stichting Ring verschaft duidelijkheid over deze wetenschap.

15

Wonderbomen in Staphorst

Afgelopen zomer meldden de kranten dat vandalen een den die geneeskrachtige werking op mensen leek te hebben, zwaar hadden mishandeld. De boom leek de aanslag te overleven totdat begin december de boom door een of meer vandalen werd omgehakt. Journaliste Corien Unger ging op onderzoek naar de toedracht.

18

Symbolen in hout uit de natuur

In de rubriek 'Uit de kunst' een bijdrage van Michel Thissen. Vormen in stukken hout symboliseert hij met het menselijk leven en inspireren hem tot het maken van gedichten. Door het hout te bewerken komt het symbool duidelijker tot uitdrukking. Symbool en tekst vormen een geheel.

En verder in dit nummer ...

De boom in: Mijn God	4
Kappen dwarsbomen	5
De vitaliteit van het Nederlandse bos	6
Stamgasten: Peter Schütz	17
Dendrologische overpeinzingen: Kale takken	21
Van tijgerhout naar ecohout	23
Kort nieuws	28
Met dank aan!	29
Boeken	30
Agenda	31
Rijpe & Groen	32

Mijn God

Nee, niet meteen boze brieven schrijven. Deze titel is geen vloek. Ik ben tegen vloeken. Ik ben zeer godvruchtig opgevoed. Ik heb de 'School met den Bijbel' met goed gevolg doorlopen. En ik spreek zonder aanzien des persoons een ieder vermanend toe die in mijn bijzijn een vloek uitstoot.

'Mijn God' is het thema van de Boekenweek en een periodiek als Bomennieuws kan in deze literaire week niet achterblijven, vind ik. Want God is toch ook de Schepper van al onze bomen. Met uitzondering van de cultivars en de kruisingen, want dat is gefröbel van mensenhanden. Door dat gestoei zijn er heel wat kwijnende en kronkelige gedachten op de aarde verschenen en zo had God het volgens mij niet bedoeld.

Als kind besepte ik niet hoe rijk ik was. Ik ben tussen de bomen groot geworden. Mooie oude bomen. Ik vond de grote eiken op het erf van onze boerderij de gewoonste zaak van de wereld. Ik wist niet beter of die hoorden er bij. Net als de kippen die er onder scharrelden. Ook de enorme kastanjeboom bij de boerderij van oom Geert naast ons was zo vanzelfsprekend als mijn oom bij mijn tante hoorde.

Onlangs was ik toevallig in die buurt. In een vlaag van nostalgie reed ik mijn kindertijd even binnen, terug naar mijn wortels. Mijn geboortehuis was in een woonboerderij veranderd. De eiken waren verdwenen. Ze waren met wortel en al uitgerukt. Het huis keek me droevig aan. Het miste zijn beschermende vrienden. Om de tuin stonden verdwaalde coniferen als een afbakening van de ertgrens. 'Mijn God', kreunde ik in stilte en voelde mij ontworteld. Hoopvol reed ik door en stopte voor de boerderij van mijn oom. Daar ontwaarde ik de kastanjeboom, althans wat er van over was. De boom was verminkt en verkracht. Op een dikke stam

prijkte hoog in de lucht alleen nog een ronde bol. En die boom was zo machtig mooi toen ik er als kind onder speelde. Onder zijn brede lage kroon was het 's zomers heerlijk koel. Mijn tante zette er de keukentafel onder. Tuinmeubels waren er nog niet. In de schaduw op een biezen stoel zat zij daar achter de theepot met een verstelwerkje. En ik zat vaak bij haar. De erven van mijn vader en mijn oom liepen zonder duidelijke grens in elkaar over. Beide erven waren mijn thuis. Zo voelde ik het.

Eén keer stapte ik diep beledigd terug naar onze eigen helft. Die herinnering kwam opborrelen toen ik de kastanjebol aanschouwde. Het was in een lange hete zomer. Ik was een jaar of acht en zat onder die kastanjeboom aan mijn thee te lurken. Mijn tante keek op van haar sok en tuurde over de es.

"Ik wol dat er maor iens regen kwaam. Het laand is veuls te dröge", zuchtte ze. Ik keek naar de strakblauwe lucht en opperde bezorgd:

"Er komp vaste een hongersnood." Tante Mina begon schamper te lachen. "Een hongersnood? Och kiend, wat bin ie altied een raere. Hoe kom ie daar nou bij?" "Dat stiet in de biebel", onderwees ik mijn tante, die elke zondag twee keer naar de kerk ging. "Wat ie altied veur gekke fratsen in oe heufd hebt, daar begriep ik niks van." Ze keek me smalend aan.

Ik was diep beledigd omdat ik uitgelachen werd. Er was toch niets raars aan wat ik zei? In Egypte was dat ook gebeurd. Dat had de meest-er in de bijbelles verteld. Zeven jaar lang had het daar niet geregend. Dus kon dat hier ook gebeuren. Daar hoorde mijn tante niet om te lachen. Verontwaardigd liep ik terug naar mijn eigen kant van het erf. Tante Mina heb ik gewoon onder de kastanjeboom laten barsten.

'Mijn God', dacht ik met pijn in het hart. 'Wat kunnen mensen Uw bomen toch verminken.' Teleurgesteld reed ik mijn kindertijd weer uit.

Roelie de Weerd

Kappen dwarsbomen

Bas Visser, Edwin Koot

Het belang van bomen wordt niet door iedereen onderkend. Er wordt nog steeds gemakkelijk besloten om bomen te kappen. Gelukkig zijn er inspraakmogelijkheden, al laten deze nog te wensen over.

Oirschot

De afgelopen jaren is de Bomenstichting in actie gekomen tegen het illegaal, geleidelijk "afranden" van houtwallen. Dit heeft tot lange, soms heftige juridische gevechten geleid met wisselende resultaten.

Wie Noord-Brabant hoort, denkt aan een oud en beschermt coulissenlandschap met vele houtwallen, bomenrijen en singels die wegen, akkers en weilanden flankeren. Tegenwoordig zal de opletten-de bezoeker van deze provincie steeds minder van dit soort landschappen aantreffen. Oorzaken hiervoor zijn terug te voeren op ruilverkavelingen, nieuwe wegen, huizen, bedrijven, etc. Eén van de meest dubieuze oorzaken van landschapsachteruitgang is het "afranden" van houtwallen door agrariërs. Dit "afranden" geschiedt door een akker tot aan de voet van een houtwal te ploegen en vervolgens bijvoorbeeld een halve meter aan houtopstanden op de houtwal weg te kappen (onder het mom van "onderhoud"). Het jaar daarop wordt de gerooide halve meter ondergeploegd en bij de akker gevoegd en vervolgens wordt opnieuw een halve meter randbeplantingen gerooid. Zo worden de houtwallen geleidelijk steeds dunner en tenslotte opgeruimd. Hele landschappen zijn hierdoor veranderd. Zo kan een ieder in de omgeving van de zogenaamde "Zeven Zaligheden" (Midden-Brabantse dorpen als Vessem, Knegsel, Oost-, West- en Middelbeers en Oerle) vaststellen dat het "knusse landschap" van vroeger heeft plaatsgemaakt voor riante vergezichten, die doen denken aan het kaalgeslagen Oost-Groningse polderlandschap. Helaas heeft de Bomenstichting ervaren dat de mentaliteit en cultuur in deze Brabantse dorpen veel te wensen over laten, waar het gaat om het respect voor bomen.

In Oost-, West- en Middelbeers (sinds kort gemeente Oirschot) is ooit sprake geweest van een brede houtwal langs een akker. Aan de andere zijde van de houtwal ligt een uniek stukje bos dat nog vol horsten en slenken een duidelijk beeld geeft van het oorspronkelijke glooiende landschap. Aan deze zijde loopt de houtwal nog gewoon glooiend af. Maar aan de kant van de akker is de aarden wal behoorlijk recht afgesneden en zijn bij de "snoeiwerkzaamheden" flinke bomen verdwenen. Het weghalen van bomen met een "krant-diameter" (ca. 60 cm.) is voor de gemeente aanvankelijk aanleiding geweest om

een herplantplicht op te leggen. Helaas maakt de gemeente een formele fout in de aanschrijving, waardoor deze aanschrijving andermaal moet worden uitgevoerd. Intussen maakt het gematigde - maar boombehoudende - gemeentebestuur plaats voor een nieuw gemeentebestuur, dat wordt gekozen op de leuze "maximaal voor de boer opkomend" (citaat wethouder). De herplant en de aanvulling van de grond laten op zich wachten. Bij navraag hoort de Bomenstichting dat het - nieuwe - gemeentebestuur bij nader inzien van mening is dat het allemaal toch om gewoon onderhoud gaat. Sterker nog: de boerenwethouder verklaart later in de rechtszaal doodleuk dat hij het zelf ook zo gedaan zou hebben. Deze rechtszaak - waarbij de Bomenstichting als derde belanghebbende is betrokken - leidde helaas tot een formele en negatieve juridische uitspraak. Kennelijk hebben de rechters weinig zin om op de inhoud van de zaak in te gaan, want het ontbreken van de formele goedkeuring van het bestemmingsplanartikel, vindt men voldoende reden om niet in te gaan op de door de Bomenstichting aangevoerde argumenten.

Toch is er sprake van een positief resultaat in deze zaak. Het Brabants Landschap kocht uiteindelijk de betreffende akker van de boer. Bovendien zegt het Brabants Landschap toe de houtwal weer in oude glorie te herstellen. De Bomenstichting blijft

De rand van de houtwal is vernield. Flinkke bomen werden omgezaagd.

foto's: J.Sterk

vast voornemens om dergelijke "afrandpraktijken" in de toekomst aan te pakken. Bij voorkeur met ondersteuning van plaatselijke bewoners en groepen.

Nederlek

Ook in deze gemeente is een positief resultaat te melden. In het afgelopen nummer van Bomennieuws meldden wij u dat in Krimpen aan de Lek een wijk moest worden opgehoogd. De gemeente was voornemens de bomen in de desbetreffende straten te kappen. In de Van Ruysdaelstraat zouden volgens de gemeente zelfs geen bomen terugkomen, omdat er anders geen plek zou zijn voor de kabels en leidingen. Een bewoner van deze straat verzette zich hiertegen fel, ondersteund door de Bomenstichting. Maar onze inspanningen ten spijt oordeelde de gemeente dat de bezwaren niet gegrond waren. De kapplannen zouden dus gewoon worden uitgevoerd. Zouden, want diezelfde bewoner "dreig-

de" de landelijke pers in te schakelen en een legertje juristen te activeren. De Bomenstichting heeft tussen de bewoner en de gemeente bemiddeld. Met uiteindelijk resultaat dat de gemeente de bomen - in geknotte vorm - laat staan.

Dantumadeel

Twee eiken bepalen het straatbeeld van de Tjipke Postmastraat. Op vijf meter afstand van de bomen werd een seniorenflat gebouwd. Die had ook best iets meer naar achteren gekund, maar ja, de wegen van projectontwikkelaars zijn vaak ondoorgrondelijk. Op deze manier is het natuurlijk wachten op klachten. En die komen er ook. De bewoners klagen over bewegende blaadjes en geschitter in de ramen. En dus geeft de gemeente een kapvergunning af. De Bomenstichting protesteert: waarom zijn deze bomen gespaard tijdens de bouwwerkzaamheden om vervolgens bij de eerste de beste klacht te worden weggehaald?

De vitaliteit van het Nederlandse bos

Marjan van Elsland

foto: Suzanne van Leendert

Al sinds 1984 laat het ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij jaarlijks de vitaliteit van het Nederlandse bos opmeten. De laatste jaren komen daar geen schokkende resultaten meer uit. Het ene jaar doet de ene boomsoort het wat minder, het volgende jaar een ander. Meestal ligt de oorzaak niet direct bij verzuring of vermisting, maar zijn de bossen slachtoffer van droogte, insectenplagen en dergelijke. Ook verdroging als gevolg van grondwaterstands daling speelt vaak een rol.

Wat kunnen we hier nu voor conclusies uit trekken? Dat het allemaal wel meevalt met de 'zure regen'? Of dat de reacties van het bos meevallen? Misschien moeten we naar twee kanten kijken en valt het allebei mee? Of is er nog steeds reden voor bezorgdheid? Toen de 'zure regen' in de jaren '80 nog een onderwerp was, waar de kranten vol mee stonden, waarschuwde de milieubeweging, dat onze bossen zouden sterven. De meeste bosbouwdeskundigen waren het daar niet mee eens, ook al erkenden ze, dat er problemen waren. Eigenlijk was er sprake van drie problemen: verzuring, vermisting en verdroging. Elk probleem had zijn eigen oorzaken en gevolgen.

Er werd vooral onderzoek gestart (onder andere het vitaliteitsonderzoek) en de regering nam voorzichtig maatregelen in een poging, iedereen te vriend te houden. Enkele factoren die vermisting veroorzaken heeft men kunnen verminderen, maar nog steeds is het totaal aan uitstoot van verzurende gassen te hoog. Verdroging en vermisting zijn tot nu toe alleen maar ernstiger geworden. De bossen gaan daar niet van dood, het is eerder zo, dat het bos als levensgemeenschap zich geleidelijk aanpast en daardoor wel verandert, maar niet doodgaat. Flora en fauna worden eenzijdiger en het bos wordt gevoeliger voor plagen als gevolg van 'stress'. Terwijl een gezond bos aanvallen van buitenaf makkelijk kan pareren, zal een 'gestresst' bos minder verweer hebben.

We kunnen dus zeggen, dat bossen niet doodgaan. Hooguit staan er meer dode en ijle bomen in en is er minder variatie. Toch is het zorgwekkend, dat deze bossen zoveel kwetsbaarder zijn. En daarom is een rigoureuze aanpak van verzuring, verdroging en vermisting nog steeds hard nodig.

Dendrochronologie

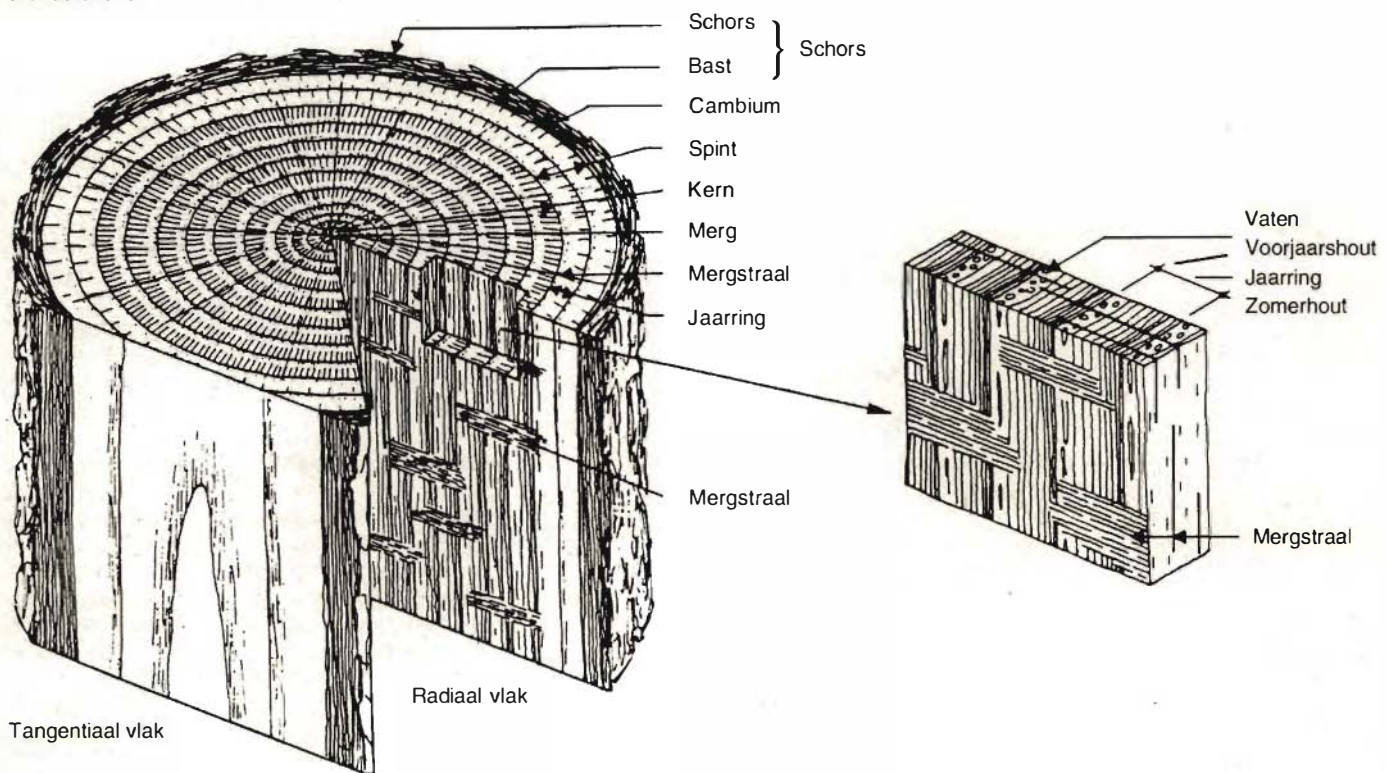
Tijkunde met behulp van de jaarringen in bomen

Esther Jansma

Iedereen heeft wel eens tijdens een boswandeling de ringen in een boomstronk geteld om de leeftijd van de boom te bepalen. Als je weet in welk jaar de boom precies is omgezaagd, kun je ook de kiemdatum van de boom vaststellen: dit doe je door per jaarring één jaar terug te tellen. En als je niet weet wanneer de boom is gekapt, kun je die kapdatum bepalen door het jaarringpatroon in de stam, dat wil zeggen de reeks soms brede en dan weer smalle jaarringen in het hout, te vergelijken met gemiddelde groeikalenders van dezelfde boomsoort in hetzelfde gebied. Dit laatste is wat dendrochronologen doen: ze bepalen de sterfdatum van bomen die vroeger, soms wel duizenden jaren geleden, groeiden.

Esther Jansma is verbonden aan het Nederlands Centrum voor Dendrochronologie/Stichting RING; Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek; Kerkstraat 1; 381 1 CV Amersfoort; ring@archis.nl 1

Dwarsdoorsnede

Het begrip *dendrochronologie* is een samenstelling van twee Griekse woorden: *dendron*, dat boom betekent, en *chronos*, ofwel tijd. In gewoon taalgebruik betekent dendrochronologie dus zoiets als 'boomtijkunde'.

Dendrochronologische dateringen worden in uiteenlopende vakgebieden gebruikt. Bijvoorbeeld bij kunsthistorisch onderzoek, om na te gaan hoe oud het hout is waarop een tafereel is geschilderd of waaruit een beeld is gesneden, en om te bepalen uit welk gebied het gebruikte hout afkomstig is. En bij klimaatonderzoek, waarbij men nagaat hoe snel of langzaam de bomen in een bepaalde periode groeiden en waarbij men uit die groei de neerslag en temperatuur in die periode reconstrueert. Ook wordt dendrochronologie gebruikt bij

het onderzoek naar het (vroegere) lokale milieu. Zo kan men uit de groeiringen van bomen afleiden of ze al dan niet te lijden hebben gehad van een lekkende gasleiding of een ander ongelukkig incident. En uit gegevens over slechte groei en sterfte van eiken die lang geleden groeiden en in (voormalige) veengebieden bewaard zijn gebleven, kan men iets afleiden over de veranderende waterhuishouding ter plekke. En tenslotte is jaarringonderzoek van belang bij archeologisch en bouwhistorisch onderzoek, om na te gaan wanneer de boom werd omgehakt die als balk of paal in een huis terecht kwam, of uitgehold om als waterput te dienen.

Dendrochronologische toepassingen berusten alle op exacte dateringen, en zijn dus onmogelijk

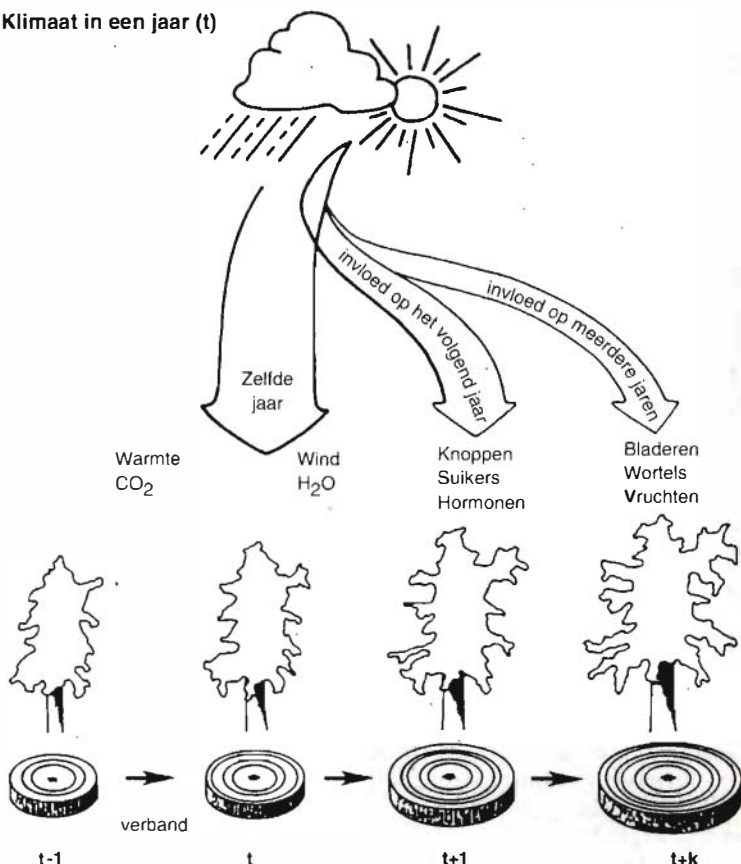
Abbeelding 1
De macroscopische kenmerken van hout
(Schweingruber 1990).

als het hout niet dateerbaar is. Dit is een belangrijke beperking van de dendrochronologie, aangezien alleen houtsoorten gebruikt kunnen worden met duidelijke jaarringen, waarvan de breedte voor een belangrijk deel bepaald moet zijn door de *weersomstandigheden* in het jaar waarin de jaarring werd aangelegd. Een van de belangrijkste dendrochronologische houtsoorten is eikenhout.*)

Er zijn verschillende redenen waarom eikenhout zich zo goed leent voor dendrochronologische dateringen: Ten eerste hebben eiken een lange levensduur en leveren daardoor lange jaarringcurven op. Ten tweede blijft eikenhout zowel in natte omstandigheden (bijvoorbeeld in de bodem onder grondwatervl niveau), als in droge condities (verwerkt in oude gebouwen), goed bewaard. Ten derde was eikenhout in het verleden de belangrijkste bouwhoutsoort, waardoor eikenhout uit vele perioden beschikbaar is. Ten vierde maken eiken, in tegenstelling tot andere soorten, geen valse (dubbele) jaarringen en evenmin komt het voor dat ze in bepaalde jaren helemaal niet groeien, dus dat er jaarringen in het patroon ontbreken. Hierdoor staan de jaarringen in eikenhout voor opeenvolgende kalenderjaren en is het dateren niet gecompliceerd. Ten vijfde maakt de aanwezigheid van *spinhout*

Abbeelding 2
De reacties van de boom kunnen afgelezen worden uit de jaarringen. De conditie van de boom in het voorafgaande jaar ($t-1$) beïnvloedt de breedte van de zich ontwikkelende ring. Het weer gedurende het jaar (t) waarin deze ring gevormd wordt, beïnvloedt de breedte van de ring van het volgende jaar ($t+1$); (naar Fritts 1976)

Klimaat in een jaar (t)

*) Ook coniferen zijn over het algemeen goed bruikbaar. Deze soorten zijn in het verleden echter maar weinig als bouwhout gebruikt. Kalenders van conifeersoorten zoals grove den en zilverspar beslaan meestal alleen de afgelopen 2 à 3 eeuwen.

(de 10 tot 35 laatst gevormde jaarringen die zich bij levende eiken onder de bast als een rand van levend hout om het dode kernhout bevinden), bij eikenhout, waaraan geen schors meer zit, vaak toch een nauwkeurige benadering van de kapdatum mogelijk. Uitgaande van het aantal aangetroffen ringen spinhout kan namelijk worden geschat, hoeveel ringen aan de buitenkant van het hout moeten ontbreken.

Het principe van dendrochronologische dateringen

Bij het dendrochronologisch dateren wordt het jaarringpatroon van een of meer ongedateerde stukken hout (de boomcurve of object-chronologie) vergeleken met een absoluut gedateerd patroon (de standaardkalender). Dit vergelijken gebeurt zowel met de computer als met het blote oog. Wanneer een significante overeenkomst tussen de grafieken wordt gevonden, is het ongedateerde patroon gedateerd: men heeft dan vastgesteld wanneer het onderzochte hout deel uitmaakte van een levende boom. Aan alle opeenvolgende jaarringen in het ongedateerde hout is nu een opeenvolgend jaartal gekoppeld. Mits aanwezig, is ook de laatste jaarring van het hout, en dus het moment waarop de boom werd gekapt, op het jaar nauwkeurig gedateerd.

Bij het dateren worden de volgende stadia doorlopen:

Vorbereiden en meten van de houtmonsters

Om de jaarringen in een stuk hout zichtbaar te maken, wordt het oppervlak ervan met een scherp mes bijgesneden. Hierna worden met behulp van een meettafel en microscoop de jaarringbreedten in honderdste millimeters opgemeten (Afb. 5).

Visuele vergelijking van jaarringpatronen

De gemeten jaarringbreedten worden uitgezet in grafieken. Deze grafieken worden op een lichttafel met elkaar vergeleken. Zo krijgt de onderzoeker een eerste indicatie van de onderlinge dateerbaarheid van de monsters. Ook wordt zo de kwaliteit van de metingen gecontroleerd. Na absolute datering met behulp van een referentiechronologie en diverse statistische technieken (zie onder), worden ter controle de patronen van referentie en houtmonster(s) visueel met elkaar vergeleken. Soms wordt een datering die in statistisch opzicht sterk is, in dit stadium alsnog verworpen.

Standaardisering

Een jaarringpatroon weerspiegelt een combinatie van invloeden uit de omgeving. Niet al deze invloeden zijn relevant voor de datering van het patroon. Bij dateren wordt gebruik gemaakt van die variaties in de ringbreedten, die zijn veroorzaakt door de jaarlijkse variaties in temperatuur en neerslag. De invloed van temperatuur en neerslag komt vooral tot uiting in de ringbreedten, dus in de toe- en afname van de ringbreedten van jaar tot jaar. Een langzaam naar buiten toe afnemende gemiddelde ringdikte in een stuk hout (het gevolg van de toenemende leeftijd van de boom), of langzaam verlopemde

Abbeelding 5
Het dendrochronologisch laboratorium: meettafel en computer zijn onontbeerlijk.

variaties die veroorzaakt worden door competitie om ruimte en licht, kunnen deze weersinvloeden verhullen. Voordat gepoogd wordt een jaarringpatroon te dateren, worden geleidelijke veranderingen daarom met behulp van kwantitatieve technieken uit de getallenreeks gefilterd. Dit filteren heet 'standaardiseren'. Het verschil tussen een onbewerkt en een gestandaardiseerd patroon is, dat het laatste veel regelmatigter verloopt dan het eerste, en daardoor gemakkelijker dateerbaar is (Afb. 6).

Dateren met behulp van "het percentage van parallele variatie"

De veranderingen in opeenvolgende jaarringbreedten worden vereenvoudigd tot een plus of een min, die aangeeft of de breedte vergeleken met die van het eraan voorafgaande jaar toe- of afneemt. De patronen van monster en referentie worden in de computer langs elkaar geschoven, waarbij voor iedere positie die ze ten opzichte van elkaar innemen, het percentage van overeenkomst van toe- en afname wordt berekend. Bij een percentage van 50% kan worden aangenomen dat er geen overeenkomst bestaat tussen de vergeleken patronen. Indien waarden boven 50% optreden, is de statistische betekenis ervan afhankelijk van de hoeveelheid jaarringen die is vergeleken (de lengte van overlapping). Is het percentage overeenkomst *significant*, dan betekent dit dat het houtmonster ten opzichte van de referentie is gedateerd.

Dateren met behulp van correlatie-coëfficiënten

Een tweede manier om de overeenkomst tussen twee patronen getalsmatig uit te drukken, is met behulp van een Pearson's correlatie-coëfficiënt. Deze variabele kan niet kleiner worden dan -1 en niet groter dan +1. Een coëfficiënt van +1 wordt alleen aangetroffen bij twee aan elkaar identieke jaarringpatronen. Dit komt in werkelijkheid nooit voor. Meestal ligt de correlatie tussen een monster en de standaard ergens tussen 0,2 en 0,6.

Eiken vestigden zich na de laatste IJstijd, zo'n 10.000 jaar geleden, in Europa. Dit betekent dat het tijdgebied van de dendrochronologie als dateringsmethode beperkt is tot de laatste tienduizend jaar.

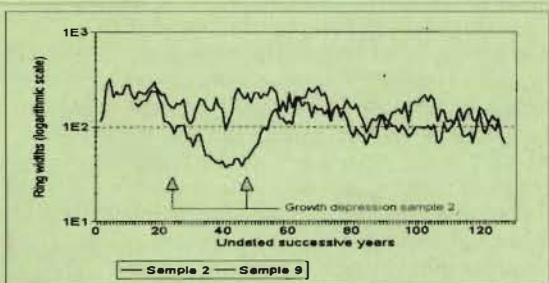
Het ontstaan van jaarringen

Bomen nemen met hun wortels water en mineralen op uit de bodem. Terwijl het water door kleine openingen in de bladeren verdampt, nemen ze door dezelfde openingen CO₂ op uit de lucht en zetten het om in suikers en hormonen. Dit proces

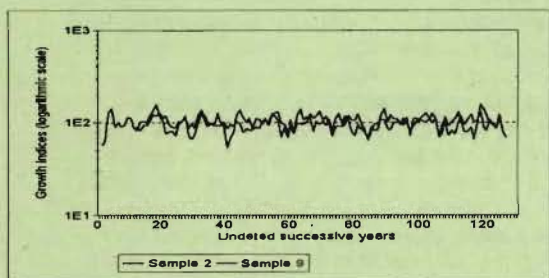

*Abbeelding 3
Dwarsdoorsnede van eikenhout.*

van *fotosynthese* zorgt dat bomen blijven leven en groeien. Bij loofbomen in de gematigde klimaatzones vertraagt de fotosynthese aan het eind van de zomer en stopt wanneer de temperatuur onder een bepaalde grens daalt; dan verliezen de bomen hun bladeren en raken in een soort winterslaap. In het voorjaar, wanneer de temperatuur weer stijgt, ontwaken ze en lopen uit. Deze jaarlijkse cyclus vindt zijn neerslag in de groeiing die bomen jaarlijks vormen onder de bast rondom hun stam en takken. Zo'n groeiing ontstaat doordat de cellen in het *cambium*, dat direct onder de boombast is gelegen, zich tijdens het groeiseizoen in twee richtingen splitsen: naar de buitenzijde, waarbij nieuwe bast ontstaat, en naar binnen toe, waarbij nieuwe houtcellen ontstaan (Afb. 1). De uiteindelijke breedte van een jaarring is afhankelijk van de gezondheid en leeftijd van een boom, en van de omstandigheden in zijn omgeving gedurende de periode waarin de ring werd aangelegd, zoals bijvoorbeeld de lengte van het groeiseizoen (Afb 2). Positieve groeiomstandigheden resulteren in een brede, negatieve omstandigheden in een smalle jaarring. Hoewel jaarringen niet bij alle boomsoorten met het blote oog zijn te onderscheiden, kun je toch vaak met een microscoop vaststellen waar de jaarringgrenzen liggen; de cellen van najaarshout zijn over het algemeen dikwandiger en kleiner dan die in het voorjaars- en zomerhout, waardoor ze donker afsteken en de grenzen tussen de jaarringen duidelijk markeren. Voor loofbomen komt hier nog bij, dat de vaten die dienen voor het

Afb. 6a - Ongestandaardiseerde boomcurven

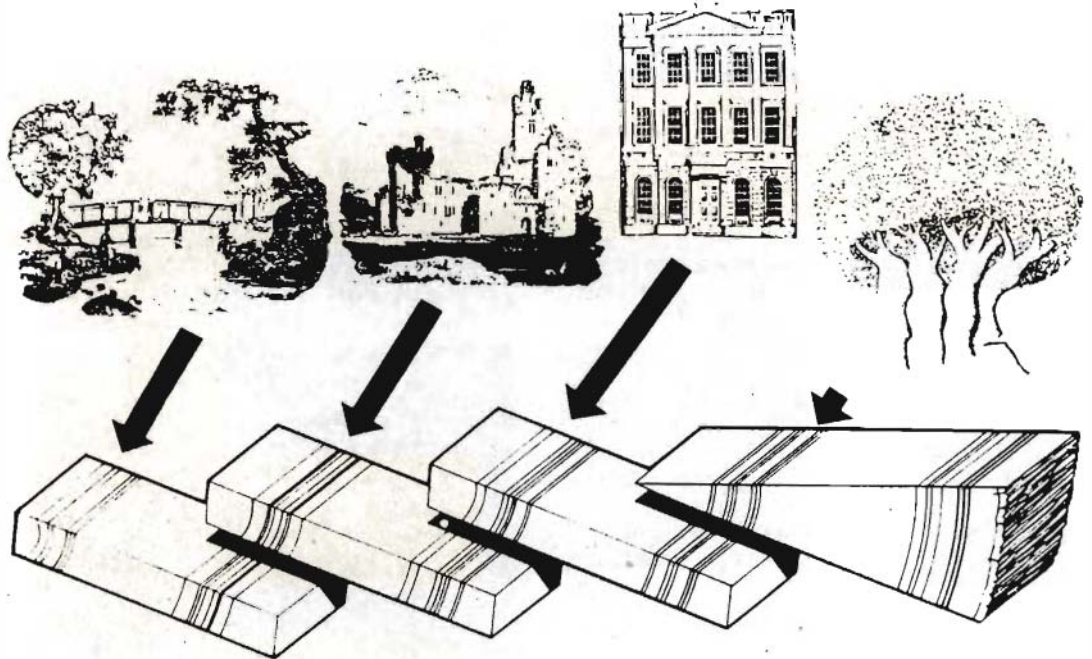
Afb. 6b - Dezelfde boomcurven, nu gestandaardiseerd

standaardiseren komt de dateerbaarheid van jaarringpatronen ten goede. Dit blijkt o.m. uit het feit dat de visuele overeenkomst tussen twee boomcurven na standaardisering (6b) sterker is dan ervoor (6a).

Abbeelding 6

voedseltransport, in het voorjaarshout vaak een grotere diameter hebben dan in het zomer- en najaarshout. Ook dit komt de herkenbaarheid van de jaarringen ten goede. Bij eikenhout zijn de voorjaarsvaten zo groot dat de afzonderlijke jaarringen met het blote oog waarneembaar zijn (Afb. 3). De jaarringen in eiken weerspiegelen onder andere de weersomstandigheden. In feite kan men het

honderd tot vierhonderd jaar precies dezelfde weersomstandigheden voordeden, en ook nog in *dezelfde jaarlijkse volgorde*, kan als nihil worden beschouwd. Wanneer een stuk hout kan worden gedateerd, betekent dit dat bij iedere jaarring het absolute jaartal is gevonden en dat zo'n jaarring net zomin twee jaar eerder of later kan zijn gevormd, als tweehonderd jaar eerder of later.

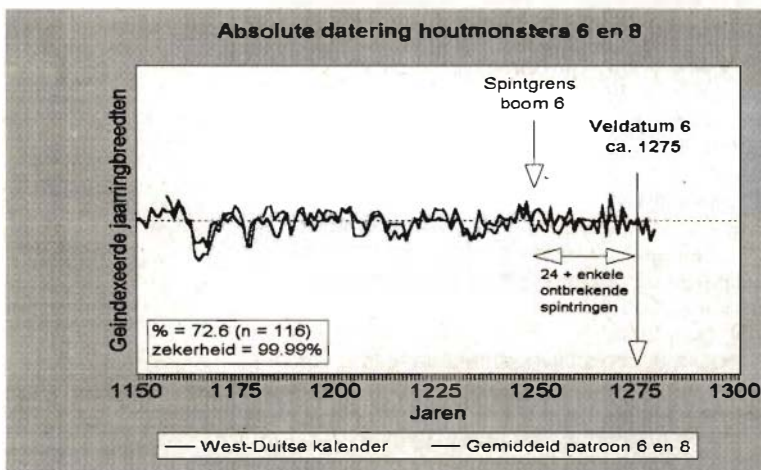
Abbeelding 5
De basis van de dendrochronologie: de compilatie van absoluut gedateerde referentiechronologieën.

jaarringpatroon in een eik beschouwen als de streepjescode van de (half)jaarlijkse temperatuur en neerslag over een langere tijd. Natuurlijk beïnvloeden ook uiterst lokale omgevingsfactoren die streepjescode, maar deze invloeden kunnen door een ervaren dendrochronoloog worden herkend en met rekenkundige technieken uit de meetreeks worden gefilterd. Uiteindelijk houdt men dan een sterk klimatologisch bepaalde reeks over. Het is door de klimatologische component dat oude stukken eikenhout - waarin honderd tot vierhonderd

Jaarringkalenders

Wanneer de breedte van de opeenvolgende jaarringen in een stuk hout wordt opgemeten, krijgt men als resultaat een reeks getallen die iets zegt over het tempo waarin de boom groeide. Deze reeks getallen wordt, wanneer ze in een grafiek is uitgezet (met de jaren langs de X-as en de ringbreedten langs de Y-as), een jaarringcurve of *boomcurve* genoemd. Een boomcurve weerspiegelt dus de groei van een boom in de tijd. Een *middelcurve* is een curve die bestaat uit de gemiddelde jaarringbreedten van meerdere onderling gedateerde bomen (van dezelfde soort) samen; deze geeft een gemiddelde van het groei-gedrag van al deze bomen in de tijd, ongeacht of de absolute datering van de bomen bekend is of niet. Wanneer een middelcurve is opgebouwd uit patronen van levende bomen die op een enkele standplaats groeien, wordt deze ook wel een *standplaatschronologie* genoemd. Wanneer de middelcurve bestaat uit de patronen van hout van een gebouw of archeologische vindplaats, wordt de middelcurve een *objectchronologie* genoemd. Over het algemeen is een middelcurve beter dateerbaar dan een boomcurve; in een middelcurve zijn de variaties in de ringbreedten die niet door het weer zijn veroorzaakt, maar door de specifieke positie van de individuele bomen tussen hun burens aanzienlijk afgezwakt ten gunste van de door het weer veroorzaakte variaties - en deze laatste maken dateringen mogelijk. Een *standaardkalender* of referentiechronologie ten slotte is een absoluut gedateerde groeikalender die een lange periode bestrijkt en waarin vele middelcurven uit een groter gebied vertegenwoordigd zijn (Afb. 4). Hoe verder de oorspronkelijke groeiplaatsen van de bomen uit elkaar liggen, hoe algemener (d.w.z. minder lokaal of regionaal) een

Abbeelding 7
De dendrochronologische datering van de middelcurve van twee houtmonsters uit een Middeleeuwse fundering te Amsterdam (Jansma en Kars 1995).

derd jaarringen kunnen zitten - gedateerd kunnen worden. De volgorde waarin goede en slechte groei-jaren elkaar afwisselen, is namelijk uniek voor zowel het gebied als de periode waarin de boom leefde. Anders gezegd: de kans dat zich zowel in de Middeleeuwen als in de Romeinse Tijd in hetzelfde gebied over een periode van

standaardkalender is. Zo'n kalender is de standaard waarmee ongedateerde patronen worden vergeleken om tot een datering te komen.

Hoe zeker zijn dendrochronologische dateringen?

De significantie van een datering vertelt ons hoe groot in statistisch opzicht de kans is, dat de gevonden overeenkomst met de standaardkalender op toeval berust en dus fout kan zijn. Over het algemeen wordt een dendrochronologische datering pas aanvaard, als de kans op een vergissing minder is dan 1 op de 1000 (een significantie-niveau van 0,001; Afb. 7). Toch blijft de kans op een vergissing bestaan. Daarom hanteert men in de dendrochronologie het principe van *replicatie*: de onafhankelijke herhaling van dezelfde datering met meerdere regionale kalenders en meerdere stukken hout uit dezelfde bron.

Niet alle dendrochronologische dateringen vertellen in welk jaar een boom is omgehakt. Soms ontbreken aan een stuk hout namelijk de laatstgevormde jaarringen (dit kan microscopisch worden vastgesteld). Toch kan dan vaak een vrij nauwkeurige schatting van het aantal ontbrekende jaarringen worden gemaakt, waardoor de kapdatum kan worden berekend binnen een marge van enkele jaren. Deze schatting is gebaseerd op het aantal jaarringen in het spinthout. Afhankelijk van de leeftijd van een eik bevat het spinthout 10 tot 35 jaarringen. Wanneer een deel hiervan nog aanwezig is aan een oud stuk hout, kan het ontbrekende aantal ringen worden afgeleid uit de leeftijd die de boom moet hebben gehad.

Dendrochronologie in Nederland

De grondslagen van de dendrochronologische methode werden in de jaren '20 en '30 in de Verenigde Staten gelegd door A.E. Douglass (Afb. 8). In de late jaren '30 en vroege jaren '40 waaide de methode over naar Europa, waar in Duitsland de eerste belangrijke referentiechronologieën werden ontwikkeld. De gebieden waar dendrochronologie in deze pioniersfase succesvol werd toegepast (het Zuidwesten van de Verenigde Staten, Centraal Europa), worden alle gekenmerkt door een landklimaat. Dateringen bleken hier vooral mogelijk dankzij de smalle ringen die bij de eiken in deze gebieden door *droogte in de zomer* worden veroorzaakt. Men ging er daarom geruime tijd van uit, dat dendrochronologie niet zou lukken bij eiken uit gebieden met een zeeklimaat. Deze veronderstelling werd pas in de jaren '70 gecorrigeerd, toen in Ierland en Noord-Duitsland lange kalenders werden ontwikkeld van veeneiken (natuurlijk gestorven eiken die in (voormalige) venen in het grondwater geconserveerd zijn). In Nederland, waar gelijktijdige pogingen om kalenders te ontwikkelen maar ten dele succesvol waren, kwam de dendrochronologie pas in de jaren '80 goed op gang. Dit kwam met name doordat de archeologische wereld toen het nut van deze methode inzag en via de Nederlandse Organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek (NWO) geld beschikbaar stelde voor onderzoek. Inmiddels heeft Nederland een eigen laboratorium, dat is ondergebracht is bij de Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek in Amersfoort. Dit laboratorium verzorgt de dateringen van archeologische opgravingen in Nederland, alsmede een belangrijk deel van de dateringen aan historische monumenten. Sinds kort worden hier ook kunstvoorwerpen gedateerd. Jaarringpatronen zijn van groot belang bij het onderzoek naar het vroegere klimaat. Want om

de schaal en mogelijke gevolgen van toekomstige klimaatveranderingen te kunnen voorspellen, is inzicht nodig in de natuurlijke variatie van het klimaat in het verleden, en jaarringen zijn het enige 'archief' waarin het vroegere milieu van jaar tot jaar voor ons behouden is gebleven. Daarom worden door het Nederlands Centrum voor Dendrochronologie (RING) sinds 1990 lange kalenders van veeneiken ontwikkeld; sinds 1996 gebeurt dit met subsidies van NWO en de Europese Unie. De Nederlandse inheemse kalenders beslaan nu de periode 2788 v. Chr. tot 826 n. Chr. (*in situ* geconserveerde 'veeneiken'), terwijl voor de periode tussen 6025 v. Chr. en 5000 v. Chr. voldoende veeneiken zijn bemonsterd en gedateerd om binnen afzienbare tijd tot de constructie van een standaardkalender over te kunnen gaan. In dit verband zullen mogelijk ook de eikenstammen een rol spelen die onlangs door het Wereld Natuur Fonds, in samenwerking met Staatsbosbeheer en andere instellingen, in de Millingerwaard zijn opgegraven. Deze stammen zijn met behulp van de koolstofmethode gedateerd rond 6300 v. Chr., waarmee ze behoren tot de oudste ons bekende eiken in Nederland.

Abbeelding 9
A.E. Douglass, de grondlegger
van de dendrochronologie,
hanteert een aanwas boor
(Fritts 1976).

Informatie?

Wie prijs stelt op meer informatie over het werk van RING, of de nieuwsbrief van RING wil ontvangen (deze halfjaarlijkse uitgave heet *Begraven Bossen* en is geheel gewijd aan het onderzoek aan 'veeneiken' en de ontwikkeling van lange Nederlandse kalenders), wordt verzocht contact opnemen met de auteur.

LITERATUUR

- Baillie, M.G.L. en J.R. Pilcher, 1973. A simple crossdating program for tree-ring research. *Tree-Ring Bulletin* 33, 7-14.
- Baillie, M.G.L. en J.R. Pilcher, 1976. Climate records dug from Irish bogs. *The Geographical Magazine* 47(7), 423-426.
- Delorme, A., 1974. Mooreichen als Forschungsobjecte. *Holz-Zentralblatt* 100 (58), 901-902.
- Fritts, H.C., 1976. *Tree Rings and Climate*. Academic Press, London.
- Hollstein, E., 1980. *Mitteuropäische Eichenchronologie*. Zabern-Verlag, Mainz.
- Huber, B., 1941. *Aufbau einer Mitteleuropäischen Jahrring-Chronologie*. *Mitteilungen der Herman-Göring Akademie der Deutsche Forstwissenschaft* 3, 137-142.
- Huber, B. en W. Holdheide, 1942. *Jahrringchronologische Untersuchungen an Hölzern der Bronzezeitlichen Wasserburg Buchau am Federsee*. *Berichte der Deutschen Botanischen Gesellschaft* 60, 261-283.
- Jansma, E., 1995. *RememberRINGS. The development and application of local and regional tree-ring chronologies of oak for the purposes of archeological and historical research in the Netherlands*. *Dissertatie Universiteit van Amsterdam* (Nederlandse Archeologische Rapporten 19).
- Jansma, E. en H. Kars, 1995. *Het dendrochronologisch onderzoek naar het 'kasteel van Amstel'*. *Spiegel Historiae* 30(1), 9-11.
- Schweingruber, F.H., 1990. *Baum und Holz in der Dendrochronologie*. *Eidgenössische Forschungsanstalt für Wald, Schnee und Landschaft, Birmensdorf* (CH).

Roelie de Weerd

Boomplantdag 1996 in
Zeewolde
foto: Rob ter Haar

***Want als de bomen het niet pikken,
nou dan laten ze ons stikken.***

Op de derde woensdag in maart is het elk jaar weer feest. Een landelijke happening rond bomen. Dit jaar moet de Boomfeestdag er uitknallen. Aan Peter Derksen zal het niet liggen. Hij is sinds twee jaar de PR-man van de Nationale Boomfeestdag. Een PR-man met passie. Hij houdt van kinderen. En de natuur en het milieu liggen hem dicht op de ziel. Dus deze eenenveertigste Nationale Boomfeestdag kan niet stuk.

De eerste Boomfeestdag was op 10 april 1957. Ongeveer 1600 schoolkinderen plantten toen een boom. Sindsdien hebben 2fi miljoen kinderen meegedaan en zijn er ruim 2 miljoen bomen en struiken geplant.

De Boomfeestdag-gedachte ontstond op initiatief van de Verenigde Naties. Op de Milieuconferentie van 1954 werd de bezorgdheid uitgesproken over het gevaar van de grootschalige ontbossing, met als gevolg erosie en woestijnvorming. Tijdens die conferentie werd een oproep gedaan tot een jaarlijkse terugkerende 'World Festival of Trees.' Dus over de hele aardbol een Boomfeestdag. Nederland is het enige land dat het structureel heeft opgepakt. Er zijn wel enkele landen die er wat aan doen, maar niet zoals in Nederland, met een eigen stichting en een eigen organisatie er omheen.

"Wij zijn het oudste instituut dat wat doet aan kind- en natuureducatie op wereldniveau", zegt Derksen trots.

De boom centraal

Helaas zijn er steeds minder gemeentes die mee doen, omdat zij geen plantlocaties hebben of geen bomen hebben om te planten. "We moeten

een beetje af van het idee om bomen te planten", vindt Peter Derksen. "Het is een Boomfeestdag en geen boomplantdag."

Daarom benadrukt Derksen in de folder aan de gemeentes de Boomfeestdag op een hoger niveau te tillen en onderdeel te maken van het gemeentelijk groenbeleid. De bomen moeten in de belangstelling komen en het planten is mooi meegenomen.

"Bomen planten vinden kinderen natuurlijk leuk. Maar als een gemeente niets te planten heeft, kan die gemeente op de Boomfeestdag wel een feest maken rond een boom. Je kunt activiteiten organiseren. Bijvoorbeeld een themadag en als slot plant je met zijn allen een boom."

Derksen meent dat er rondom een thema veel mogelijk is. Het moet een educatief evenement worden dat veel verder gaat dan alleen het planten van bomen. Hij werkt aan een compleet andere folder met een nieuwe lay-out. Die folder moet er uitknallen.

"De doelstelling van de Boomfeestdag is, dat kinderen, door mee te doen aan die Boomfeestdag, de waarde van de natuur gaan inzien in hun directe leefomgeving."

Dat kan dus door het planten van bomen. Maar

ook door het maken van boom- en natuurwerkstukken, een opstel- of verhalenwedstrijd, tentoonstellingen, een bomenmarkt, speurtochten, lesmappen of het instuderen van een bomenmusical. Ook door een excursie met Staatsbosbeheer langs monumentale bomen en de kinderen te vertellen wat er leeft in de bomen. "Wij zien een boom planten als een van de belangrijkste activiteiten op de Boomfeestdag, maar het is niet hét belangrijkste. Het gaat om bewustwording."

Organisatie

Na die oproep van de Verenigde Naties is de Boomfeestdag opgericht door het Ministerie van Landbouw, op initiatief van Staatsbosbeheer. Daar is de Boomfeestdag jarenlang ondergebracht geweest. Later ging de dag over naar de Directie Natuur, Bos, Landschap en Fauna (NBLF). Die zag de Boomfeestdag als een laag-schoolse activiteit en op dat niveau moest het ook maar blijven. Men zag het belang van publiciteit rond de Boomfeestdag niet in en wilde er mee kappen. Staatsbosbeheer wilde echter meer doen aan natuureducatie, zowel bij kinderen als bij volwassenen. De Boomfeestdag paste in dat beleid en sinds 1995 is de Boomfeestdag weer terug op de plek waar hij is begonnen: bij Staatsbosbeheer. De organisatie is ook gehuisvest in het hoofdkantoor van Staatsbosbeheer in Driebergen. Er is een samenwerkingsovereenkomst tussen de Stichting Nationale Boomfeestdag en Staatsbosbeheer. De gelden voor de nationale viering, de lespakketten en de salarissen komen van Staatsbosbeheer. De rest van het geld moet binnenkomen met hulp van sponsors. Stichting Doen heeft al drie keer meegedaan. Dit jaar zet ook Albert Heijn zich in voor een groene toekomst door te participeren in de boomfeestdag.

De stichting is zelfstandig, met een eigen bestuur en een eigen beleid. Omdat Staatsbosbeheer onderdeel van het bestuur is, kan het wel meedenken en opkomen voor zijn belangen. Maar het kan niet alleen het beleid bepalen. Naast het bestuur (met oud-minister van Landbouw de heer Braks als voorzitter) is er een Raad van Advies waar verschillende disciplines in zijn vertegenwoordigd. Hierin zit ook Marjan van Elstrand namens de Bomenstichting. Naast de Stichting Nationale Boomfeestdag is er nog een Stichting Fondsvorming Nationale Boomfeestdag. Dit fonds zoekt gelden voor speciale boomfeestproducten en bouwt reserves op. Onder de Stichting Nationale Boomfeestdag vallen 12 provinciale commissies. Zij ondersteunen en adviseren de plaatselijke organisatoren van de Boomfeestdag. Meestal is dat iemand van de afdeling welzijn of voorlichting, of van de plantsoendienst van de gemeente.

Zwakke schakel

Tot nu toe kreeg elke gemeente de informatie toegestuurd. Een gemeente bepaalde zelf wie zij als contactpersoon aanwees. Die moest dan de scholen aanschrijven. "En dat is de zwakke schakel", zegt Peter Derksen. "Als die ambtenaar niet enthousiast is, benadert hij of zij één school of helemaal geen scholen. Het gros van de kinderen doet dan niet mee aan de Boomfeestdag. Wij willen dat alle kinderen meedoen. Daarom doen we het dit jaar anders. Wij schrijven zelf ook alle basisscholen aan. Dat is nieuw."

Nationale Viering

De voorbereidingen van de Boomfeestdag beginnen al anderhalf jaar van te voren. Gemeenten melden zich aan voor de Nationale Viering. Die aanmeldingen worden door het bestuur beoordeeld. Een gemeente die wordt uitverkozen voor de Nationale Viering moet een bijdrage storten als startkapitaal van de Boomfeestdag. Ze moet ook arbeidskrachten kunnen inzetten. Dat kost tijd. En natuurlijk moet de belangstellende gemeente een goede plantlocatie hebben, met een actueel thema. Peter Derksen vindt het zelf heel belangrijk dat het thema inhoudelijk interessant is. Het educatieve aspect moet voorop staan. Daarnaast moet het een publicitaire waarde hebben.

"Ten aanzien van de Nationale Viering ben ik nadrukkelijk op de publiciteit gericht. Naast de educatieve waarde moet de locatie ook spectaculair zijn, om de boomfeestdag optimaal in de media te krijgen. En dit trekt weer de aandacht van de gemeente en de scholen." Dit jaar is het thema 'Bomen en Zintuigen'. Om verschillende redenen wordt de Nationale Viering in Den Haag (Madurodam) gehouden. Vanwege het thema wilde Madurodam graag meedoen omdat zij vroeger altijd eens per jaar een dag organiseerde voor blinde kinderen. Die kinderen kunnen dan voelen hoe een dak of een schoorsteen er uitziet. Maar ook hoe het Vredespaleis of het Paleis op de Dam aanvoelt. Madurodam en zintuiglijk waarnemen liggen dicht bij elkaar. Zintuiglijk waarnemen is tasten. Door te voelen kun je zien. Het thema 'Bomen en Zintuigen' sluit daar prachtig bij aan. Daarnaast wordt heel Den Haag bij de Nationale Viering betrokken.

Dit jaar wordt in Madurodam op de Nationale Viering een Europese bomencirkel geplant. Een cirkel van vijftien miniatuur boompjes, die de 15 landen van de Europese Unie symboliseren, want Peter Derksen wil bereiken dat in de toekomst in elk Europees land jaarlijks een Boomfeestdag gehouden wordt. Den Haag, dat de Nationale Viering organiseert, pakt het ook groot aan en wil dat alle Haagse kinderen meedoen. Dat zijn 5000 kinderen en die gaan een educatieve bomenroute door Den Haag lopen.

"Dat is nog nooit gebeurd", vermeld Derksen enthousiast. "Dus niet op één locatie, maar op verschillende plekken door heel Den Haag. Dat is gigantisch." In de Balij, een bosgebied aan de rand van Den Haag bij Zoetermeer, planten 500 kinderen een bos in. Dit bos wordt in de toekomst eigendom van Staatsbosbeheer en wordt ook in de vorm van miniatuur-boompjes in Madurodam geplant. Daar omheen wordt het hele programma 'Bomen en Zintuigen' opgebouwd, waarvoor ook een speciaal theaterstuk is geschreven.

Peter Derksen

foto: Roelie de Weerd

Public Relation

Peter Derksen is als landschapsarchitect begonnen. Daarna werd hij voorlichter stedelijk groen bij de Directie Natuur, Bos, Landschap, en Fauna (NBLF) van het Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij. Hij gaf voorlichting aan gemeenten, hoveniersbedrijven en instellingen in de Gezondheidszorg. Een van zijn deeltijdbanen

De eerste boomfeestdag werd op 10 april 1957 gevierd met 1600 kinderen in 'Berg en Bos' bij Apeldoorn.

foto: archief Boomfeestdag

in 1993 was het organiseren van de Boomfeestdag in Brabant. Hij vond dat heel leuk om te doen, vooral vanwege zijn groene achtergrond. Hij liet Lenny Kuhr een kindermusical maken, waarmee zij drie keer op de televisie is geweest. Toen merkte hij dat je met een educatief project ook de publiciteit kunt halen. Zo is hij in de PR van de Boomfeestdag gerold.

"Je moet educatief geïnteresseerd zijn. Je moet aan kinderen wat over willen brengen. Ik ben erg betrokken bij kinderen. Jammer genoeg heb ik zelf geen kinderen. Nu kan ik er op zo'n manier toch aandacht aan geven. Ik doe veel voor en met kinderen. Zo speel ik voor Sinterklaas en ben vaak groepsleider geweest bij gehandicapte kinderen. Dat vind ik erg leuk. Gewoon ideëel. Niet om de wereld te verbeteren. Maar zo kan ik op kleine schaal toch ook iets doen. Het is heel dankbaar werk."

Derksen wil bovendien meer aandacht voor het speciale onderwijs voor geestelijk gehandicapte kinderen. Dit type onderwijs heeft grote behoefte aan educatief materiaal rond het thema natuur. Het boomfeestmateriaal is daarvoor goed te gebruiken.

Sinds maart 1995 is Sandra Reemer mediatrice van de Boomfeestdag. Vorig jaar is er met haar een spotje gemaakt, waarin zij de boomfeestactie van de Boomfeestdag aankondigde. Door haar naamsbekendheid is dat spotje op bijna alle televisiezenders geweest. "En niet één keer, maar wel vijf keer per dag, gedurende ongeveer drie weken."

De heer Braks, voorzitter van het bestuur van de Nationale Boomfeestdag, is op Europees niveau bekend. Derksen acht hem politiek een goed aanspreekbaar persoon. Vanwege de organisatie van een Europese Boomfeestdag heeft hij veel aan hem.

"Dus bekende Nederlanders erbij betrekken helpt enorm", vindt Derksen.

Een boom voor het leven

Net als vorig jaar doet ook dit jaar de Boomfeestdag mee aan de boomfeestactie 'Een boom voor het leven'. Dit is een actie op initiatief van UNICEF en Stichting Colombine, naar aanleiding van de Wereldtop voor Kinderen in 1990 in New York. De wereldleiders hebben daar afgesproken dat er vóór het jaar 2000 een eind moet komen aan de kindersterfte op de wereld.

Behalve dat daar geld voor nodig is, moeten de kinderen ook zelf zich bewust worden van de Derde Wereld. Zij moeten inzien dat bomen hier net zo belangrijk zijn als daar. We hebben allemaal bomen nodig voor de zuurstof. Daar hebben ze bomen ook broodnodig voor bijvoorbeeld brandstof of het bouwen van hutten.

De boodschap van 'Een boom voor het leven' is: Als we bomen kappen, moeten we ook bomen planten. Bomen zijn er om te overleven.

Vorig jaar zijn voor deze actie op de Boomfeestdag buxusboompjes verkocht. Dat gebeurt ook dit jaar.

Er is gekozen voor buxusboompjes om de drempel zo laag mogelijk te houden. Een buxusboompje kan in de tuin worden geplant, maar ook in een pot op het terras, of het balkon en zelfs in de vensterbank. Dus iedereen kan in principe een buxusboompje kopen. Ze worden voor zes gulden per stuk verkocht. Eén gulden mag de school houden. De scholen mogen zelf bepalen hoe ze dat besteden. Dat kan voor het planten van groen, maar ook voor de aanschaf van boeken. Dan blijft er nog vijf gulden over. Minister Pronk verdubbelt elk vijfje tot een tientje. Daarvan gaat f 2,50 aan overheadkosten af, zodat er uiteindelijk van elk buxusboompje f 7,50 naar 'Een boom voor het leven' gaat.

"Op die manier willen we kinderen bewust maken en over de grens laten kijken. Hun leeftijdsgenootjes in de ontwikkelingslanden hebben het veel moeilijker. Wij vinden het vanzelfsprekend dat we ademen, maar daar is het een kwestie van overleven. Wij willen de link leggen tussen de kinderen hier en de kinderen daar. De natuur hier en de natuur daar. Dat willen we bereiken met de actie 'Een boom voor het leven'.

Derksen probeert te realiseren dat dit keer elke basisschool hieraan mee doet.

Van 5 tot 15 februari zijn de kinderen met buxusformulieren langs de deuren geweest om de buxusboompjes op papier te verkopen. Op 19 februari werden de boompjes afgeleverd. Albert Heijn heeft het hele logistieke traject verzorgd. Van 19 tot 22 maart verkoopt Albert Heijn in al haar vestigingen ook buxusboompjes. De totale opbrengst hiervan gaat eveneens naar de boomfeestactie.

Leefbare toekomst

Met het geld worden natuurprojecten verwezenlijkt in Tsjaad (UNICEF), Zaire (Stichting Colombine) en Peru (Liliane Fonds). Dat laatste is een adoptieproject dat werd ingebracht door de Boomfeestdag. Dat fonds helpt gehandicapte kinderen.

Er is ook een CD single gemaakt met Albert West en het Boomfeestkinderkoor. De opbrengst van deze CD gaat ook naar de actie 'Een boom voor het leven'.

"Wil je de CD horen?", vraagt Peter Derksen. "Hij is bij ons te bestellen en hij is héél erg leuk." Enthousiast springt hij op. Even later galmt vrolijk

het Boomfeestkinderkoor tussen zijn paperassen door op zijn bureau:

*Dan wordt het tijd om iets te doen
Aan een zorgeloze toekomst
Aan je eigen stukje groen
Want als de bomen het niet pikken
Nou dan laten ze ons stikken
Frisse lucht is veel meer waard dan een miljoen
Of vind je onze wereld mooier dan misschien
als er straks geen stukje groen meer is te zien?
Neeeee!!!
Dan wordt het tijd om iets te doen.*

"Natuur scoort ontzettend laag in de politiek. Natuur is een verhaal van de lange termijn. In de

politiek moet je op korte termijn scoren", zegt Derksen. "Het is natuurlijk niet zo, dat als de Boomfeestdag er niet meer is de wereld vergaat. Maar door middel van de Boomfeestdag leveren we een bijdrage aan de bewustwording van kinderen voor de natuur." De hoogste tijd dus om iets te doen.

Het is tijd

De CD single 'Het is tijd' kost f 9,95 en is te krijgen bij de platenzaken of telefonisch te bestellen bij het landelijk bureau van de Boomfeestdag. Telefoon: 030-6926126

Wonderbomen in Staphorst

Corien Unger

Begin december werd in het Staatsbos van Staphorst door onbekenden een boom omgehakt. De Oostenrijkse den, waaraan geneeskrachtige werking werd toegeschreven, trok in de loop van twee jaar talloze bezoekers en werd een waar bedevaartsoord. Dit riep in bepaalde christelijke kringen kennelijk weerstanden op. Voorjaar 1996 werd de den verminkt door ringen van de bast af te schillen en diepe inkepingen in het cambium te maken om de sapstroom te verbreken. De boom herstelde zich en de geneeskrachtige werking bleek onverminderd te zijn. Nu is voor een drastischer aanpak gekozen: omzagen, met achterlating van een bijbeltekst uit Richteren 6, vers 25, met de strekking dat het altaar van de afgod Baäl vernietigd moet worden. De daders zijn nooit gevonden.

Christendom tegen heidendom?

Is hier geprobeerd Bonifatius te wreken, die in de 8e eeuw de heilige eiken, woonplaatsen van de goden van de Friezen, had laten omhakken en in Dokkum werd vermoord? In het christelijke Staphorst en tot ver daarbuiten is verontwaardigd gereageerd op het omhakken van de geneeskrachtige den. De boom werd bezocht door mensen van alle gezindten. De ontdekker van de boom, paranormaal genezer Wim van der Veen (59) uit Nieuwleusen, is van huis uit hervormd en ziet niets heidens in zijn paranormale gaven, of het gebruiken van de geneeskracht van een boom. Hij is "met de helm geboren" en beschouwt dat als een opdracht. Naast zijn werk met de boom doet hij aan handoplegging en onderzoekt hij huizen op aardstralen, die hij omleidt om schadelijke effecten als hoofdpijn, nervositeit of het huilen van baby's te verhelpen. "Mensen slaan de bijbel op, maar ze kunnen niets vinden tegen ons. Handoplegging is er altijd al geweest, het staat ook in de bijbel."

Geneeskracht en magnetisme

Wim van der Veen ontdekte de kracht van de ongeveer 60 jaar oude Oostenrijkse den toen hij tijdens een wandeling het gevoel kreeg dat hij naar de boom toe werd getrokken. Hij ging er op een andere dag nog eens langs en toen hetzelfde

gebeurde, ging hij tegen de boom aan staan. "Je voelt iets tintelen", zegt hij, "en je voelt warmte. De boom geeft warmte af. Vorige winter lag er toch een flink pak sneeuw, maar niet binnen het gebied van de aura van de boom, zo'n 8 meter rondom de stam." Patiënten van Wim van der Veen zeggen dingen te voelen als "kriebeling langs je rug", "rust", "warmte" en "een helder hoofd". Een vrouw vertelt: "Ik ben geopereerd en moet antibiotica slikken. Ik heb vaak pijn en ook nog al die rommel in m'n lijf. De boom helpt me om dat te verwerken, ik voel me gewoon beter." Wim van der Veen wekt geen valse verwachtingen. "Wat versleten of echt kapot is, kan de boom niet genezen. Maar hij helpt wel om ziekten dragelijker te maken."

Van de den rest nog een stronk van ongeveer een meter, maar de geneeskracht is onverminderd. De patiënten die Wim van der Veen heeft aangeraden naar de boom te gaan - een kwartier tot een half uur tegen de boom staan of zitten, een of meer keer per week - blijven komen en blijven de werking voelen. Afgelopen herfst heeft Wim van der Veen een tweede geneeskrachtige boom ontdekt, een Amerikaanse eik, ook in de boswachterij van Staphorst. "Ik moest hem gaan zoeken, het werd veel te druk bij de eerste boom. Ik heb vier bomen, dat weet ik. De derde staat in Limburg, van de vierde weet ik nog niet waar ik moet zoeken."

De eerst ontdekte 'wonderboom' in Staphorst was een den, totdat vandalen uit protest tegen deze 'verering' de boom velden. Er rest van de boom nog slechts een stomp.

In de buurt van deze den vond de heer Wim van der Veen een tweede boom, een Amerikaanse eik met bijna dezelfde uitwerking.

foto's: Louise Oeben

OMEGAM Groenadvies

Mogen wij ons even voorstellen ?

Van links naar rechts :

Hans Kaljee

- beëdigd taxateur van bomen
- inventarisatie van groenvoorzieningen
- presentaties en excursies

Debora Bleeker

- coördinatie iepenziekte in Amsterdam
- beleidsadviezen
- voorlichting

Jan Kees de Leeuw

- groenwachter
- gewasbescherming
- drainage

Badda Beijne

- analyse van blad en/of grond
- bemestingsadviezen
- bomen en vergiftigingsverschijnselen

Jan Willem Obbink

- bomenonderzoek bij herprofilering
- randvoorwaarden tracés langs bomen
- verplantbaarheid van bomen

Pierre van der Wielen

- coördinatie/controle iepenziekte
- ziekten en plagen, schimmeldeterminatie
- insecten- en vogeldeskundige

Bart Stoffer

- houtrotdetectie
- jaarringanalyse
- groenwachter

Evert Ros

- beëdigd taxateur van bomen
- zorgplicht bij bomen
- bodem-, gronddeskundige

OMEGAM Groenadvies
is een onderdeel van
OMEGAM
Milieu en Geotechniek
H.J.E. Wenckebachweg 120
1096 AR Amsterdam
tel. 020-5976666

SPECIALISTEN IN BOMENONDERZOEK

Voordat Peter Schütz bosbouw ging studeren had hij 10 jaar gewerkt als journalist. Daarna heeft hij zich bezig gehouden met de bedrijfsvoorlichting bij Staatsbosbeheer en werkt nu bij de directie Natuurbeheer van het ministerie van LNV, waar hij senior beleidsmedewerker Internationale Zaken Natuurbeheer is. Hij schrijft regelmatig in het Nederlands Bosbouw tijdschrift en in het tijdschrift Groen. Bijna altijd over bomen of dingen die daar aan verwant zijn.

Met Marjan op de barricaden

Begrijpt u mij goed. Ik heb niets tegen exoten. Ik stel dit heel direct, omdat ik een pleidooi wil gaan houden dat de Bomenstichting actie gaat voeren voor het behoud en het gebruik van inheemse bomen en struiken. En als ik actie zeg bedoel ik actie. Harde actie. (Ik neem overigens aan dat de Bomenstichting geen moeite heeft met struiken, actievoeren is misschien wat anders.)

Eerst iets over die exoten. Wat zou de Nederlandse natuur zijn zonder de Amerikaanse eik, de tamme kastanje, de douglasspar en niet te vergeten, toegegeven een oude liefde, de Amerikaanse vogelkers? Er zijn mensen die de esdoorn ons land al uit willen hebben onder het mom dat hij een exoot zou zijn, maar dat is volgens mij alleen maar omdat ze het niet kunnen zetten dat deze soort zich zo gemakkelijk natuurlijk vermenigvuldigt.

Over de populieren hoef ik me geen zorgen te maken, er zijn gelukkig altijd genoeg kunstenaars die het voor deze soort opnemen. En de Amerikaanse vogelkers, ook al wordt hij gehaat door natuurbeschermers, gelukkig zijn er genoeg gewone mensen die het gewoon een mooie boom of struik vinden.

Ik heb zelfs Gerben Poortinga van Ecoplan lang geleden in Vroege Vogels tegen een delegatie van de PvdA horen beweren dat de beuk een exoot is die hier niet thuis hoort. Ik hoor nog het verbaasde en enigszins geërgerde gebrom van Den Uyl. Dát ging hem te ver. Het spreekt vanzelf dat je van zo iemand als Poortinga daarna nooit meer iets hoort en dat is maar goed ook. Om het heel eerlijk te zeggen, ik krijg een beetje een vieze smaak in mijn mond als er gesproken wordt over hier niet thuis horen. Dan worden er soorten bestreden en dat betekent van de weeromstuit dat ik het voor die soorten ga opnemen.

Feit is dat de mens sinds het moment dat hij de wereld is gaan verkennen van elders bomen heeft mee teruggenomen naar zijn geboorteplekje en bomen van dat geboorteplekje heeft meegenomen naar elders. Kennelijk ligt dat in de aard van de mens. Aard is trouwens een woord dat je zou kunnen opvatten als een letterlijke vertaling van het woord natuur. Maar dit terzijde. Het heeft met een heel bepaald natuurbeeld te maken waar de natuur als iets gezien wordt waar

de mens buiten moet blijven. In mijn wereldbeeld is de mens een product van de natuur en ik weet niet precies waar natuur ophoudt en waar de cultuur begint, maar vast staat voor mij dat de mens in de natuur thuis hoort en er niet los van kan worden gezien. Met andere woorden, natuur bescherm je ten behoeve van de mens, niet tegen de mens.

Ik stort me nu niet in de discussie over het definiëren van wat precies een exoot is. Wat mij betreft is een soort die zich hier inmiddels heeft aangepast - ik denk aan de Douglas- moeilijk nog een exoot te noemen maar puristen zijn dat natuurlijk niet met mij eens.

Dit gezegd hebbend ben ik nu toch echt aan mijn pleidooi voor inheemse soorten gekomen. En dan heb ik het niet over otters, vlinders, vlermuizen, zeehondjes, vliegende herten, wild dat niet bejaagd mag worden (strikt gesproken is het dan geen wild meer) of weidevogels. Die hebben namelijk allemaal al hun eigen actiegroep die het voor ze op neemt. Ik heb het over inheemse bomen en struiken. En de Bomenstichting - nu

En de Bomenstichting - nu nog een veel te keurig clubje - moet de barricaden maar eens op.

nog een veel te keurig clubje - moet de barricaden maar eens op. Al die pleidooien voor monumentale bomen zijn prachtig en ik begrijp wel dat je daar beter mee scoort dan met genen, maar op de lange duur het zet geen zoden aan de dijk. Een flinke genenvoorraad wel. En daar gaat het om.

Duurzaamheid weet u wel? Maar duurzaamheid moet wel leuk blijven. Dus een voorbeeld nemen aan Greenpeace. Ik zie het al voor me. Marjan van Elsland, in oranje overall, veiligheidshelm op het fiere hoofd, geketend aan een linde, herkomst Amelisweerd, uit protest tegen de aanplant van linden uit Hongarije. Of eiken uit Tsjechië, grove dennen uit Polen of Douglassparren uit België. Ik noem maar wat.

Voor al die andere soorten geeft de overheid veel subsidie. De Bomenstichting moet zich maar eens gaan inzetten om die stroom subsidiegeld van de overheid om te buigen naar inheemse bomen en struiken. Zorgen dat enerzijds Nederlandse herkomsten van inheemse soorten goed beschermd worden, wellicht na eerst geïnventariseerd te zijn, en anderzijds ervoor zorgen dat bij aanplant, zeker in bos, inheemse herkomsten worden gebruikt.

Peter Schütz

Uit de kunst

Symbolen in hout

Michel Thissen

In de natuur zie en vind ik bijzondere houtvormen. Als het mogelijk is, neem ik die vormen mee. Door ze te bewerken en er een gedicht bij te maken, ontstaat er een symbool met een eigen unieke uitstraling. Met deze symbolen en teksten sta ik zo nu en dan op een kunstmarkt en eens per jaar op de Open Dag Hout. Op deze manier kunnen mensen iets herkennen van de vormenrijkdom van bomen en struiken. De unieke uitdrukking van een symbool kan bovendien een persoon raken en daardoor komt zo'n symbool op zijn of haar plaats terecht.

Hoe ertoe gekomen

Van jongs af aan heb ik belangstelling voor de natuur. Ik voel me er thuis en het geeft me rust. Ik kan dan even de onrust loslaten die ik in het dagelijkse leven tegenkom.

Het is heerlijk om de rust te ervaren die uitgaat van landschappen met heuvels, bomen en rivieren en de variatie aan indrukken die ze bij mij oproepen. Deze elementen waren in overvloed aanwezig in de Veluwezoom, waar ik mijn jeugd jaren doorbracht: hoog en laag, droge zanderige bossen en akkers, natte begroeide stroken bij stromende beken, vijvers, en de Rijn met uiterwaarden als laagste punt.

Op de verschillende woonplaatsen in mijn verdere leven kwamen die ervaringen terug en ze werden aangevuld met nieuwe indrukken.

Vormen in de natuur.

Als ik in de natuur loop of fiets zie ik het lijnenspel van bossen en weiden, waterlopen en heggen, van paden, heuvels en dalen.

Dat lijnenspel (in het groot) heeft veel te maken met de ingrepen van de mens in verschillende tijden. Maar er is meer, ervaar ik vooral als ik in natuurgebieden in het buitenland kom, waar bergen en rivieren, bomen en planten veel directer samen het landschap vormen en bepalen.

Kijk ik nauwkeuriger, dan zie ik ook de details van bomen, takken en wortels.

Achter die vormen en littekens zie ik de geschiedenis van die plant of boom in de strijd om voedsel, water, maar vooral om ruimte en licht.

Vooral bomen vertellen een verhaal, omdat zij hun specifieke levensgeschiedenis in hout vastleggen. Daarbij creëert elke soort zijn eigen

VERWARRING

Kracht straal je uit
met je hele gestalte.
Maar al die armen
die ieder
hun eigen behoefte
uitleven.
Elkaar beconcurreren
om aandacht en ruimte.
Het hindert je
brengt je in verwarring.
Maar die kracht is er
kan een richting kiezen.

Afmetingen: 80 x 65 cm
vindplaats: Santpoort - N.
houtsoort: stronk hazelaar
medio 1990
f 400,-

uit de natuur

vorm: de strakke vorm van populier of larix en de grillige vorm van grove den of inlandse eik.

Interesse voor het bijzondere of afwijkende.

Elke afwijking van het normale vormenpatroon van een boom heeft mij iets extra's te vertellen over haar levensgeschiedenis. Juist die specifieke vorm vertelt me iets over de keuze die gemaakt werd. Een keuze in de feitelijke situatie van ruimte en licht die beslissend was om te overleven.

De vorm vertelt vaak ook iets over de worsteling die nodig was om de voor de hand liggende richting en vorm los te laten. N.B. Sommige mensen kiezen vrijwillig of gedwongen door de omstandigheden een levensweg die vaak tegen de gangbare stroom ingaat (vergelijk bv, de televisieprogramma's van "In de stoel" of "Paradijsvogels"). Ook deels vermolmden takken, stronken of wortels laten in hun aftakelingsproces sterke en zwakke vormen zien die de levensstrategie van die boom onthullen. Het zien en ervaren van die verschillende verhalen roept bij mij gevoelens van verwondering, ontroering, respect en soms herkenning op.

De praktijk.

Als een houtvorm - in dood, gesnoeid of gerooid hout - op mijn weg komt en hij spreekt me persoonlijk aan, dan neem ik hem mee naar huis. Ik maak hem schoon en bewerk hem met mijn gereedschap. Door het weghalen van hout verdwijnen bepaalde vormen, worden vormen uitgediept of voeg ik nieuwe vormen toe.

Ik doe dit net zo lang totdat er voor mij een symbool is ontstaan met een eigen karakter. Dat symbool heb ik van alle kanten gevoeld en ik kan ermee praten. Het heeft me iets te zeggen en dat eigene probeer ik in een gedicht te verwoorden. Deze symbolen en de bijbehorende teksten kan men bij mij kopen.

Het exposeren.

Als ik de symbolen en teksten aan anderen laat zien, maak ik mijn eigen verbeelding ervan los: niet mijn inspiratie, kijkrichting of waardering is dan bepalend.

In het algemeen is er verwondering of juist herkenning dat deze variatie van vormen in hout bestaan en komen er reacties, zoals: "Ik wandel nu met andere ogen door het bos".

Als iemand 'geraakt' wordt door een symbool, dan merk ik steeds opnieuw dat elk symbool een eigen bundeling van energie is die een bepaalde trilling uitzendt. Die trilling kan door de aandachtige toeschouwer opgevangen worden. Het is een ervaren van een soort verwantschap met het levensthema van dat stuk hout, waarbij woorden eigenlijk niet eens nodig zijn, maar wel verheldering brengen. Op deze wijze komt meestal het object op zijn of haar plek terecht.

In opdracht werken.

Ik kan ook ingaan op uw verzoek om een apart gevormd stuk hout dat u gevonden heeft, en/of waaraan u veel waarde hecht, door mij te laten

GERICHTE VOORTGANG

Een deel wil steeds verder.

Gebogen trekt het
als een paard,
de last voort.

Recht toe, recht aan.

Stug volhoudend en
gehoorzaam aan zijn teugels.

Een ander deel bestuurt die teugels.

Weet de weg.

Staat rechtop voor het uitzicht.

Is plooibaar en luistert naar de wind.

Elk ogenblik klaar om bij te sturen
als een boodschap op haar weg komt.

Ondertussen spelen ze

- op een ander niveau -

samen het spel van vormen,
waarin harmonie weerklinkt.

wortel van appelboom
vindplaats: Glastonbury (Eng.)
gereed: oktober 1995
afmeting: 50 x 35 x 45 cm (h)
Niet te koop

uitwerken. Na overleg met u kan ik die houtvorm op mijn manier tot een symbool maken, hetgeen meestal een extra waarde toevoegt aan de reeds bestaande affiniteit.

Het boek.

Gesprekken en vragen op kunstmarkten vormen ook de achtergrond voor het ontstaan van het boek "Houtvormen vertellen" dat door mij in eigen beheer is uitgegeven. Je kunt het zien als een

WORSTELING

Ze is in haar jeugd
gestoten
op iets ondoordringbaars.
Haar verdere leven
heeft ze
daarmee geworsteld.
Ze moest
met alle kracht
een uitweg zoeken.
Ze vond die weg
door alle principes
te negeren
langs kronkelige wegen
te gaan.
Ze vergroeide, vervormde
en werd zelfs
deels misvormd.
Maar
het is haar eigen vorm
haar eigen leven.

Afmetingen: 45 x 45 cm
vindplaats: onbekend
houtsoort: wortel roos
op eiken voet
medio 1989
f 175,-

soort rondleiding langs een deel van mijn werk. Foto's geven 35 verschillende objecten weer met steeds de bijbehorende gedichten. Er staat bovendien uitvoerig in beschreven vanuit welke houding ik in het werk sta, de werkwijze e.d. Het boek ligt voor de prijs van f 29,50 te koop in enkele esoterische boekwinkels: Arnhem, La Colombe; Utrecht, De Wijze Kater, Sous le Soleil; Amsterdam, Oibibio, Au bout du Monde, Himalaya; Haarlem, Ananda; Aerdenhout, Amithaba; Nijmegen, Hilarion; Den Bosch, Palaya; Zutphen, de Boekerij; Eindhoven, de Heremiet.

Een cursus.

Voor kleine groepjes geïnteresseerden heb ik bij mij thuis ook enkele houtbewerkingscursussen gegeven. Ze zijn bedoeld voor

mensen wie mijn meer meditatieve omgang en werkwijze met houtvormen aanspreekt, en is gericht op het ontwikkelen van ieders eigen vorm daarin.

Afspraak.

Heeft u naar aanleiding van dit artikel interesse voor het bezichtigen van mijn symbolen, het volgen van een cursus, of voor het geven van een opdracht, dan kunt u contact met mij opnemen. Ik kan u dan berichten wanneer en waar ik op een markt sta, of ik kan een afspraak met u maken bij mij thuis.

Aanbieding voor Bomennieuws lezers

Houtvormen vertellen is rechtstreeks bij Michel Thissen te bestellen door f 29,50 over te maken op zijn girorekening nr. 3650302.

Een percentage van de opbrengst komt ten goede aan de Bomenstichting..

Michel Thissen,
Hagelingerweg 161, 2071 CC Santpoort - N
tel: 023 - 5375735

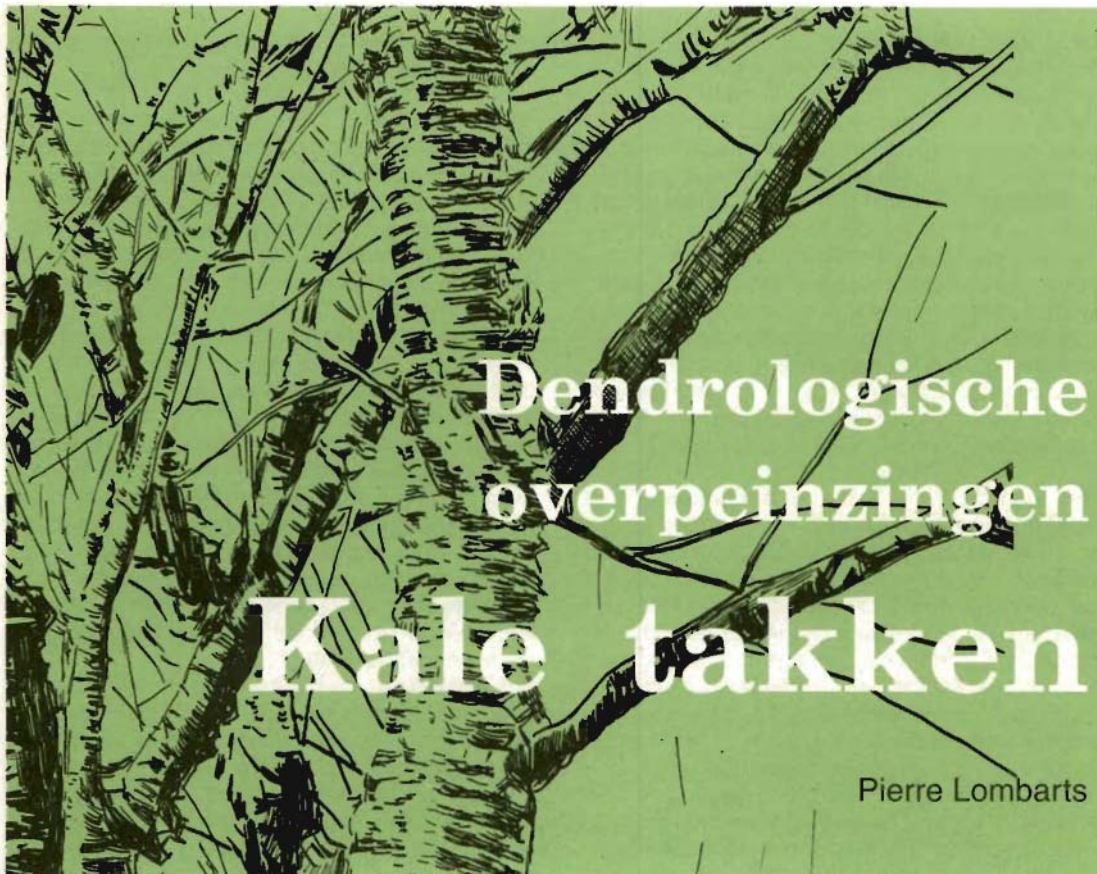
EXPOSITIE:

Tot eind maart 1997
In Breda in de etalage van
boekhandel CHI,
Reigerstraat 3 (centrum).

7 en 14 augustus
Artistieke avondmarkt in
Bergen.

16 november
Open Dag Hout Energiehal
in Rotterdam.

Dendrologische overpeinzingen Kale takken

Pierre Lombarts

De opvallende, alschillerende schors van *Prunus serrula* (L.)

De zuil-els, *Alnus glutinosa* 'Pyramidalis'

tekeningen van de schrijver

We zitten wat de natuur betreft midden in het doorkijkseizoen. Van wat in de zomer nog indrukwekkend volumineus was met scherpe contouren door de volle bladerkroon, is nu slechts de constructie zichtbaar. Tenminste wanneer we het bij de hogere planten niet hebben over de kruidachtige gewassen, die voor ons uit het zicht overwinteren met wortels of daaraan verwante ondergrondse delen. Of wanneer we niet het merendeel van de coniferen bedoelen, die hun naalden, schubben of vlerken behouden. Of de kleine groep bladhoudende heesters die in ons klimaat kunnen overleven en die vooral nu opvallen, zoals klimop, hulst, laurierkers en rhododendron. Juist in dit jaargetijde komen allerlei schitterende kenmerken duidelijk naar voren, die anders grotendeels aan het oog onttrokken zijn door het blad.

Schors in vele vormen en kleuren

De kale, ogenschijnlijk levensloze bomen en struiken hebben hun blad afgestoten onder invloed van geleidelijk aan dalende temperaturen. Zoals de platanen bijvoorbeeld. Deze bomen vielen het afgelopen najaar bij iedereen op, omdat ze bijna van de een op de andere dag uit hun te nauwe schors groeiden. In Griekenland zijn er soorten - Plinius schreef er al over - die hun blad niet laten vallen, omdat het daar warmer is. Hier is het zo dat na het beëindigen van de groeiperiode het blad, dat dan niet meer nodig is en ook niet bestand is tegen vorst, afvalt. Voor het valt, is het nog even volgepropt met afvalstoffen en nu ligt het half verteerd, hier en daar nog op plaatsen waar de 'lawaaijige' wind van onze blaasmachines het niet bereikte.

Nu krijgen prachtige schorsen meer aandacht. Er zijn boomstammen die zijn overtrokken met een gladde huid zoals berken met puur wit, geelwit of oranje/bruine tinten welke nog geaccentueerd worden door dikke zwarte lijsten aan de stamvoet.

Hun 'vel' schilfert soms in rafelige stroken af. Over de bast van platanen had ik het al even, het zijn nu nog onwerkelijk aandoende, kaki-crème stammen en zijtakken tussen het meer overheersende, soberder grijsgroen. In sommige jaren laat de schors ook los maar dan in grillige figuren, zodat het er meer op lijkt dat de bomen hun camouflagepak aan hebben. Die kleding waar ook soldaten in plegen op te vallen.

Grijzig wit zijn de witte en grauwe populieren. Zwarte elzen hebben zwarte stammen, eiken een dikke overlangsgegroefde donkere schors. Pijnbomen (dennen) hebben hun lange lijven gepantserd met roodbruine, tegen elkaar aanliggende platen. De noorse esdoorn, *Acer platanoides* lijkt zijn stamjas wel van de eik geleend te hebben, terwijl een naast familielid, de gewone esdoorn op latere leeftijd een stam heeft, die omhuld is door kleine schorsplaatjes.

In tuinen ziet men soms verwanten staan van de esdoorn afkomstig uit verre streken met prachtige, overlangs wit gestreepte schors (*Acer davidi*, *Acer capillipes*, *Acer ruffinerve*, *Acer pennsylvanicum*) of uit een heel andere tak van de familie, de *Acer griseum* met een vrijwel gladde kaneelrood bruin schors.

We moeten wel de Latijnse benamingen gebruiken omdat ze geen Nederlandse bezitten. Maar U weet nu waar U naar moet vragen als U er op een verkooppunt naar op zoek bent.

Het lijkt in de winter meer een zwart-wit voorstelling. Er zijn echter gewassen met kleurig hout, zoals kornoeljes (*Cornus*). Hierin vinden we geel-, rood- en zwarthoutigen. Vooral als deze in grotere groepen zijn aangeplant, weten ze onze aandacht te trekken. Kwekers hebben in die kleurige houtsoorten weer geselecteerd en wisten variaties met nog meer sprekende tinten op de markt te brengen. Zo is er ook een wilg die in de winter oranje-rode zijtakken heeft. Er zijn ook bramen met blauwig-witte gestekelde takslierten.

Zwaar gestekelde takken

Des Duivels wandelstok, *Aralia elata*, kent U ook niet meer terug, wanneer hij zijn grote samengestelde blad heeft laten vallen. Een samengesteld blad heeft een hoofdbladsteel waaraan met kleine bladsteeltes een dubbele rij blaadjes is gerangschikt. In de herfst laat de hoofdbladsteel los en het geheel belandt onder de plant. Wat overblijft zijn een paar grillig opstekende 2 tot 3 m hoge crèmig witte, zwaar met stekels bezette staken. En als je om je heen kijkt dan zie je vaak tot op 10 m in de omtrek kleinere, onaardig gestekelde scheuten op willekeurige plekken omhooggrijpen. Des Duivels wandelstok sluipt ondergronds van de moederplant vandaan en piekt zo maar ineens bovengronds.

Zadkine kon het niet mooier bedenken

De *Prunus maackii* is een kers uit Midden China, Korea en Mantsjoerije die vanwege zijn opvallend sierende, mahoniekleurige stam en dikke takken naar hier is gehaald. Dit geldt ook voor *Prunus serrula* die in West-China mooi staat te zijn met zijn afbladderende stam, waardoor een glimmende kersrode schorslaag zichtbaar wordt. De bloei van beide soorten is niet spectaculair maar hun stammen en het dikke hout vallen op, met name nadat ze hun blad hebben afgeschud. Beukenstammen die 30 tot 40 m hogerop kunnen eindigen, hebben een gladde grijze bast die meestal licht groenig gekleurd is door algenbegroeiing. De ook vaak lange, gladde haagbeukenstammen zijn meestal getordeerd. Alsof iemand met een reuzehand de boom, die stevig vaststaat, een flinke slag rechtsom heeft gedraaid. Oude tamme kastanjes zijn sprekend gegroefd, ondiep uitgestulpd en knoestig waar een afgezaagde tak zat. Als Ossip Zadkine hetzelfde gewrocht had, zou er met veel tam tam een wit, reusachtige laken van weggetrokken worden en stonden we diep onder de indruk - als

kenners - met een beetje schuin hoofd er deskundig van te genieten.

Stoere jongens

Kijken we meer in de hogere delen van de boomkruinen dan zien we soorten met kaarsrechte stammen die tot in het bovenste topje doorlopen en waaromheen zijtakken zijn gerangschikt. Dit loopt van dik, waar de stam ontspringt, naar dun uit in een topje. Of het valt op dat een korte stam overgaat in een gaffel met soms ook weer gaffelende zijtakken. Soms is de stam dik en stug en dit geldt ook voor de zijtakken. Denk maar aan de es. Bij de gewone inlandse es eindigen de twijgen in fluwelige, dikke zwarte knoppen. Op een soort sokkeltjes, kleine uitbouwjes aan de twijgen die op hun beurt eindigen in een plateau, staan weer inktzwarte knoppen boven een bladmerk met een halvemaanvormig spoor. Dit is het lidteken dat bleef toen de bladsteel van het vorig groeiseizoen losliet. Bij essen, en bij esdoorns staan de knoppen tegenover elkaar. Het volgende tweetal evenzo maar dan een slag gedraaid ten opzichte van de vorige.

Mensen die aan de hand van de winterkenmerken willen nagaan welke plant ze voor zich hebben, bijvoorbeeld dendrologen, werken eigenlijk precies in de omgekeerde volgorde. Zij hanteren een determinatietabel. Dit is een lijst met kenmerken waaruit de naam van de plant te herleiden is. Het lijkt een beetje op ganzenborden: knoppen overstaand of in kranen: ga door naar 2, bladmerk met een spoor: ga door naar 3, knoppen duidelijk zichtbaar: ga door naar 5 enzovoorts. Met voldoende oefening kom je er zo uit en kom je tot de slotsom dat je met een es, een *Fraxinus* te doen hebt.

De opbouw van een berk is weer heel anders en het kroonsilhouet is een slank opgaande doorlopende stam waar vanaf ragfijne twijgen sierlijk neerhangen.

Paardekastanjes daarentegen zijn hele stoere jongens met horizontaal staande, zware armen die even verder recht omhoog groeien als de kaarshouders op een veelarmige kandelaar. Je hebt ook bomen die het bovenin wel voor gezien houden en plots weer naar beneden groeien. Dat is hun goed recht en wij noemen dat treurbomen. Het tegenovergestelde doen de zuilvormige onderde bomen. Die hebben geen tijd om het breed te laten hangen. Nee, die streven rusteloos naar smal omhoog en daarna hoger. Bij de loofbomen zijn dit onder andere de bekende Italiaanse populier en de minder bekende zwarte zuil-els, *Alnus glutinosa* 'Pyramidalis'.

Bollen trekken de aandacht

Een heleboel geslachten hebben verwanten die anders voor de dag willen komen en die hebben - al in hun genetische aanleg - hun kruin gevormd tot een bol. De kwekers steken weleens een handje uit door bolboompjes te 'maken'. Ze doen dit door bolvormige struikjes op een stam te enten. Als dan een bol manna-es op de stam van de gewone es geënt is, zie je in de winter veel verschil tussen het hout van de stam en het hout van de takken in de bol.

Soms is de vorm of de kleur van de stam niet erg opvallend, maar zijn het de peulen of de doorns. Ze maken bijvoorbeeld de Christusdoorn (*Gleditsia*) zo interessant.

In de veelheid van verschijningsvormen noemde ik er enkele, maar het zal duidelijk zijn dat voor wie er oog voor heeft, er veel te ontdekken valt. Ook in dit jaargetijde.

Gewone beuken (*Fagus sylvatica*) zijn ook 's winters een schoonheid voor het oog.

Wanneer je ze plant op drie meter van elkaar geeft dat een bijzonder effect, zoals dit laantje bij Warnsveld.

Van tijgerhout naar ecohout

Otto Koedijk

Tijgerhout uitgestorven?

Ooit was het belangrijkste exportproduct van Mauretanië hout. De stobben van een boom, die de Romeinen 2000 jaar terug CITRUS noemden, brachten in Rome veel geld op. Om de zoveel jaar werden stammen van deze boom bij de grond afgezaagd en na 300-400 jaar kreeg je dan geweldige stronken. Die werden voor de Romeinen uitgegraven en verscheept en dan op hun kop gezet tot tafel gehakt, gezaagd, gesneden en geschuurd. De warrige groei leverde een panter- of tijgermotief in het hout op en dat maakte de tafels erg gewild. Zulke tafels brachten soms een prijs op van - schrik niet - één tot anderhalf miljoen sestertiën. Dat was 2000 jaar terug de prijs van een landgoed bij Rome.

Tegenwoordig staat Mauretanië niet meer bekend om zijn export van hout. Misschien schortte er in die dagen iets aan het bosbeheer of bosbeleid. Misschien was het wel gewoon roofofbouw, vergelijkbaar met zoals er nu nog steeds veel tropisch hout op de Nederlandse markt komt. Maar dat het oogsten vaker is uitgevonden dan het zaaien, wisten we al. En over dat laatste wil ik het eigenlijk liever hebben.

Beleggen in bos

Sinds 1992 hebben Nederlanders voor 1 miljard gulden geïnvesteerd in teakbossen in Midden- en Zuid-Amerika. Voor deze beleggers is de drijfveer misschien niet alleen de liefde voor bos en bomen, maar het groene en duurzame karakter van deze wijze van beleggen geeft het een bijna tastbare meerwaarde. Daarbij komt nog dat op Europees niveau besloten is dat er vanaf 2000 geen tropisch hout afkomstig van roofofbouw meer geïmporteerd mag worden.

Staatssecretaris Vermeend heeft er voor gezorgd dat het beleggen in groene fondsen en groene projecten fiscaal wordt bevoordeeld. Dat heeft er ondermeer toe bijgedragen dat er nu door particulieren wordt belegd in robiniabos. Deze winter worden weer 100-en hectaren robiniabos aangeplant. De mogelijkheid tot beleggen in dit project was al vroeg overtekend. Terwijl op dit moment de bosbouw nog een verliesgevende sector is. Kennelijk heeft de groene belegger vertrouwen in de toekomst!

Het ecohout komt

Forest Stewardship Council is een internationale organisatie die een keurmerk geeft aan hout als dat afkomstig is uit duurzaam beheerde bossen en op ecologisch en sociaal verantwoorde wijze geoogst is. Hout met het FSC-keurmerk is dus gegarandeerd niet uit roofofbouw afkomstig. De organisatie is in 1995 in Mexico opgericht en in 1996 komt er al FSC-hout uit vijf miljoen ha bos. En heel veel bosbeheerders proberen het keurmerk te krijgen en de daarbij behorende criteria te halen. In Nederland is de gemeente Arnhem de

eerste met het FSC-keurmerk. Later volgden Ede, Renkum en de Kroondomeinen. Het keurmerk is een middel om onderscheid te maken en om het gunstige onderscheid op te waarderen. Het systeem staat of valt met de bewuste consument. In 1996 kwam het eerste FSC-hout op de markt. Het Wereldnatuurfonds voert, samen met Milieudefensie en de NOVIB, campagne omtrent dit keurmerk en verwacht dat het mogelijk is om voor 2000 in Nederland alleen nog maar FSC-hout te verhandelen.

Hoogwaardig gebruik

Het toekennen van een keurmerk is een manier om hout op te waarderen, meer en specifiekere toepassingen is ook een manier om hout meer waarde te geven. Ook van deze tendens zijn voorbeelden te vinden, ondermeer:

In 1995 is de Vereniging Houtrijk Nederland opgericht, een krachtenbundeling van bosbouwers, zagers en houtbewerkers, met als streven: meer hoogwaardig gebruik van hout uit de regio, een milieuvriendelijke, duurzame afwerking en meer aandacht voor ambachtelijke producten. Na bijna twee jaar zijn er 120 leden (vooral meubelmakers) en is er een hele serie tentoonstellingen georganiseerd, waar soms 1000-en mensen op af komen. In Nederland wordt (nog) relatief weinig hout hoogwaardig toegepast. Meer hoogwaardige toepassingen levert niet alleen mooie producten, maar is ook goed voor milieu en werkgelegenheid. Dat laten deze tentoonstellingen zien, van kast tot tuintafel en van rolstoel tot brilmontuur.

Met pasen, 30 en 31 maart, van 11 tot 17 uur heeft Vereniging Houtrijk Nederland weer een tentoonstelling op Kasteel Ammersoyen met als titel: Het mooiste hout ter wereld groeit in Nederland! Leden van deze vereniging tonen hun trots - meubels, muziekinstrumenten, beelden, speelgoed, houtdraaiwerk, enz. - en vertellen daarbij ook graag over hun eerlijke en mooie ambachtelijk werk.

boven:
Tjok-tjok stoel van Stefan During

hiernaast:
Esdoorn met slaap van Otto Koedijk

Otto Koedijk
(0575 564658)
is houtdraaier in Brummen
en voorzitter van
Vereniging Houtrijk
Nederland

voor info FSC-hout:
Hart voor Hout-lijn:
020 6269161
voor info Robiniabos:
Groen Invest Nederland:
040 2434303

KORTING

Met deze bon krijgt u korting op de entree van de tentoonstelling:

Het mooiste hout ter wereld groeit in Nederland.

Kasteel Ammersoyen in Ammerzoden,
30 en 31 maart, 1997 van 11 tot 17 uur.

Lezers van Bomennieuws betalen geen f10,-
maar f8,-.

Goed voor 2 personen.

CURSUSSEN BOOMVERZORGING

Snoeien laan- en straatbomen
lengte: 5 dagen (1 moduul)

Vellen (Motorkettingzaag)
lengte: 5 dagen (1 moduul)

Uitvoeren boomverzorging
lengte: 25 dagen (5 modulen)

- * boomverplanting
- * klimmen
- * hoogwerker
- * zware velling
- * afbreken bomen

Werkvoorbereiden boomverzorging

lengte: 10 dagen (3 modulen)

- * ondergrondsonderzoek
- * bovengrondsonderzoek
- * rapportage

Begeleiden boombeheer

lengte: 10 dagen (3 modulen)

- * beheersplanning
- * inventarisatie
- * werkplanning

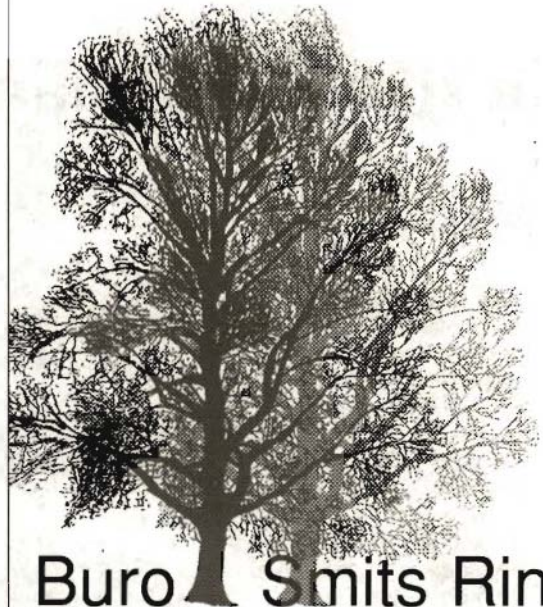
Algemene Periodieke Keuring bomen

lengte: 3 dagen

- * visuele inspectie
- * VTA techniek
- * beleid en procedures

Agrarisch opleidingscentrum

AOC de Groene Welle
Margrietstraat 2, 8019 ZD Zwolle
tel.: 038-4216041, fax: 038-4226043

Buro Smits Rinsma

adviseurs groenvoorziening en terreininrichting

- uitvoeringsvoorbereiding
- directievoering
- RAW-bestekken
- auto-cad-tekenwerk
- begrotingen
- kwaliteitsbewaking
- expertises
- groenbeheer

Markt 12d - Postbus 287 - 7240 AG Lochem
Telefoon 0573-254233 - Fax 0573-251788

VAN DAM BOOMVERZORGING

SNOEIEN MET HOOGWERKER OF KLIMTECHNIEK,
BOOMCHIRURGIE, GROEIstoornissen,
AFBOUW EN VELLING VAN BOMEN,
ADVIES EN INVENTARISATIE

De Halmen 10
7383 BG Voorst
tel / fax: 0575-501588
of 06-52925113

De juiste combinatie:

- natuur- en gebruiksvriendelijk
- aantrekkelijke prijs/kwaliteit-verhouding

Omdat wij zoeken naar duurzame oplossingen, importeren wij veel van onze meubels zelf. Hierdoor krijgt u bovendien een voor Nederland verrassend andere collectie te zien.

Ontdek "het antiek van de toekomst"

Danske
Möbler

Hansen

TEAM7

Larsen

STOKKE Hamaso

Redering & Lakerveld

Lijnmarkt 43, Utrecht (centrum) • Telefoon: 030 - 2.31.51.28
Geopend: dinsdag t/m vrijdag 10 - 18 uur • 's zaterdags 10 - 17 uur

Inhoudsopgave Bomennieuws 1996

acties behoud bomen

kappen dwarsbomen	.5, 37, 69, 101
actiegroep "behoud de beuk" heeft taak volbracht	.53
het Zeister comité tot bevrijding van bomen	.60, 92
boos	.64
bosbeheer	.92
tamme kastanje Breda	.93

stamgasten

de Bomenstichting in het volgende millennium	.17
bomen blijven boeien	.51
bomen, kappen en ethiek	.83
het bloed kruipt...	.115

boomverzorging, ziekten

onveilige bomen eerder ontdekken met VTA	.12
de iep, vallen en opstaan	.39
nieuwe ziekte bij tamme kastanje ontdekt	.60
(s)(k)noeien in Aardenburg	.60
oproep waarnemers insectenplagen	.61
pas op de mycorrhiza-golf	.102
eiken, looizuur en bladeren	.124
hart voor bomen?!	.124

monumentale en bijzondere bomen

het raadsel van de Faux de Verzy	.7
almedroboom, redder van het Amazonewoud	.23
in de ban van levende monumenten	.43
aan de grens van het reële en de tijdloosheid	.47
palmwijn en piña colada	.57
kroezeboom Fleringen	.63
de drie bomen van de Koerheuvel	.70
eeuwenoude tamme kastanje	.71
wanneer is een boom oud?	.72

producten van bomen

kruidenleer: van hekserij tot wetenschap	.107
een jaarlijkse stroom vloeibaar goud	.109
boomvruchtenlekkers	.116
boomvruchten	.118

routebeschrijvingen

Haaswijk	.29
Oegstgeest	.29
Needse berg	.29
Haarlem	.63
Heuvelrug en Kromme Rijn	.90
Amsterdam	.95

de boom in

Het groene Hart	.4
dood en leven	.36
katten en feesten	.68
overleven	.100

juridische zaken

rechter beoordeelt persoonlijke band met bomen	.56
wet en natuur	.127

dendrologische overpeinzingen

bladloos, niet uitzichtloos	.18
verval	.89
boomvruchten	.118

boeken en tijdschriften

voor u gelezen	.29, 61, 93
handboek boomveiligheid	.30
dialog met de natuur	.31
de eeuw van Thijssse	.60
verbindingzones voor recreatie en natuur	.61
de nootachtigen	.62
atlas van de natuurgebieden in Den Helder	.62
veldgids bomen van Europa	.63
vogels en de wet	.94
vleermuizen in het landschap	.94
bomen en monumenten	.126
maples of the world	.126
boomspiegel-12	.126
Baumzeit- Magiër, Mythen und Mirakel	.127

diversen

een prachtig takkewijf	.8
bijdragen uit bomenfonds	.11
een etsende bomengek uit Gaasterland	.13
een terugblik op 1995	.20
initiatiefgroep natuur-milieu en toerisme-recreatie	.28
Velp uitverkoren voor groenwedstrijd	.28
de vitaliteit van bossen in Nederland in 1995	.28
Populus bezorgt overlast	.28
bomenwandelroutes	.29
boomfeestweek	.52
25 zilverwilgen voor het zilveren jubileum	.53
lanen in, lanen uit	.58
"Bronnen", centrum voor verspreiding van inheemse houtige gewassen	.77
de ziel van bomen verbeeld	.80
vleermuizen in bomen	.84
complimenten voor Rien Zorge	.92
van bosaap tot savannemens	.102
oude Hortus in ere hersteld	.120
bedankt, Bonte Hoek!	.125
blad, blad en nog eens blad (Gootdrain)	.125
vergoeding instandhouding landschapselementen	.125

Te koop
gevraagd:

Populieren- en iepenstammen

(iepenstammen)
t.b.v. zinkers
voor de
visserij-industrie
in Noorwegen

Rondhouthandel-Bomenrooibedrijf

v.d. Horst bv

Rolderstraat 27,
7849 PB De Kiel
Telefoon: 0591 - 382202
Fax: 0591 - 381910,
Autotel. 06-52900375,
06-52906596.

Afdeling boomverzorging

- snoeien van bomen d.m.v. klimtechnieken en met inzet van 2 eigen hoogwerkers.
- standplaatsverbeteringen d.m.v. aanbrengen bomenzand en belichtingen/bemestingen onder hoge druk.
- onderzoek en rapportages
- leveranties bomenzand
- boomverplantingen met newmanframe

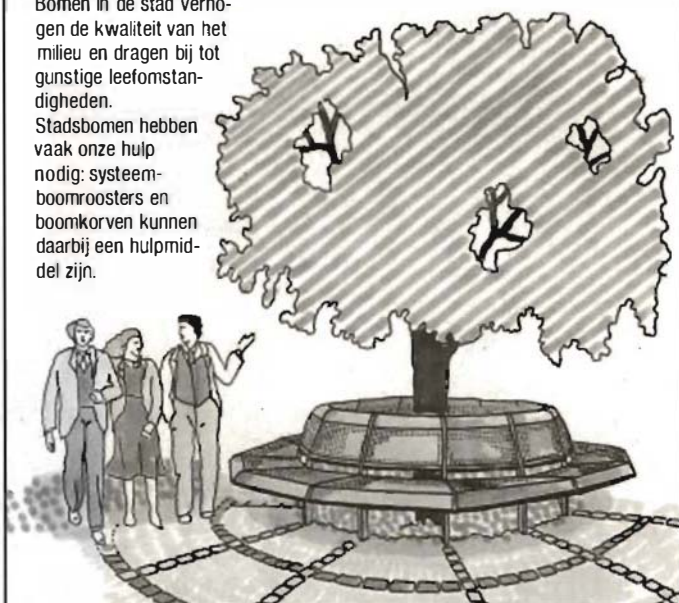
VAN HELVOIRT GROENPROJECTEN BV

oisterwijksebaan 8A • 5056 RD berkel-enschot • tel.: 013- 540 82 00 • fax: 013 - 5408201

Bomen, rustpunt van nature

Bomen in de stad verhogen de kwaliteit van het milieu en dragen bij tot gunstige leefomstandigheden.

Stadsbomen hebben vaak onze hulp nodig: systeem-boomroosters en boomkorven kunnen daarbij een hulpmiddel zijn.

Maar bomen kunnen ook dienstbaar zijn aan de mens: boombanken zijn daar een goed voorbeeld van. Deze banken maken van de boom een rustpunt van nature. Vraag onze uitgebreide brochure aan!

Inter Design

INTERNATIONAAL DESIGN VOOR
STADS- EN LANDSCHAPSMEUBILAIR

Postbus 217, 6800 AE Arnhem, Nederland.
Tel. 026-311 73 04. Fax 026-311 67 81.

Heidemij Realisatie Bomendienst

- Strategisch boombeheer
- Boomverzorging
- Verplanten van grote bomen (Optimal/Newman)
- Leveren van grote bomen
- Onderzoek groeiplaats en stabiliteit (VTA)
- Groeiplaatsverbetering
- Specialistische bestrijding iepenziekte met Dutch Trig
- Specialistische plaagbestrijding van luizen en rupsen
- Boomtaxaties

 heidemij realisatie

Heidemij Realisatie BV
Bomendienst
Marowijne 80
Postbus 177
7300 AD Apeldoorn
Tel. +31-55 533 44 11
Fax +31-55 533 88 44

NIET WEG TE DENKEN!

BOOMLEVERING

Ook dit jaar heeft de
Nationale Bomenbank
weer vele soorten en maten
bomen op voorraad. Boomlevering:
Eén van de specialismen
van de Nationale Bomenbank.
Bel voor meer informatie
0184-433432
of vul de antwoordkaart in.

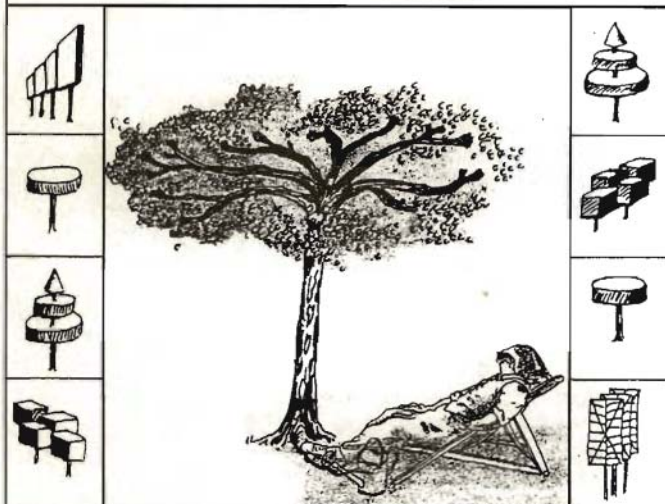
NATIONALE BOMENBANK BV

AL 20 JAAR NATUURLIJK!

Postbus 37, 3360 AA Sliedrecht, Telefoon 0184-433432, Telefax 0184-416403

COPIJN&ZN

PARASOL/DAKPLATANEN-LEILINDEN

CRUCIALE BOMEN

BROCHURES: VORMBOMEN - TUINONTWERPEN.

COPIJN BV, Groenekaneweg 174, 3737 AK Groenekan (U)
Tel. 0346-212401 / Fax 0346-211207

W.P. GROEN BOOM- EN LANDSCHAPSVERZORGING Doetinchem

Een groene onderneming gespecialiseerd in:

- Snoeien van laanbomen, fruitbomen, solitaire bomen, knotten van bomen en vellen van bomen.
- Bosverjonging.
- Bodemverbetering, toedienen van meststoffen en beluchting (vaak zinvol bij oudere en kwijnende bomen).
- Aanplant van bomen, bosplantsoen, landschappelijk verantwoorde erfbeplanting enz.
- Verplanten van grote bomen.
- Ecologisch groenbeheer.
- Aanleg van poelen, (fruit)boomgaarden en landschapsbeplanting (knotwilgen, meidoornhagen, houtwallen/singels enz.)
- Advies/aanvraag subsidies.

Natuurlijk werken wij op ecologisch verantwoorde wijze.

Neem eens vrijblijvend contact op.
Tel. 0341 - 32 70 71

**INVENTARISATIE EN BEHEERSPLANNEN
ONDERZOEK EN ADVIES
BOOMVERPLANTING, VERZORGING, VELLING
GROEIPLAATSVERBETERING**

TRAININGEN

INSTRUCTIES

LEVERING VAN: KLIM- EN VERANKERINGSMATERIALEN, BOOMKOKERS.

ARBORI-ARNHEM, Leen Hoogstad: Vredesteinsestraat 4 6865 LG Driel Tel: 026-4722718 Fax: 026-4723823 , AutoTel: 06-52632036

DE JUISTE ZORG VOOR BOMEN

**VAN JAARSVELD / VAN SCHERPENZEEL
BOOMTOTAALZORG**

Overeind 42, 3998 JB SCHALKWIJK
Telefoon: (030) 601 18 80
Fax: (030) 601 23 66

Mysterieuze bastafspijting

Mevrouw de Jong uit Gorinchem stuurde de afgebeelde foto van een spar waarvan over de volledige lengte een brede baan van de bast is verdwenen en ten dele het jonge hout. 'Verspreid in de omgeving lagen de brokstukken', schreef zij. Omdat er geen spoor van vuur te bekennen was, rees in eerste instantie het vermoeden dat de beschadiging door de wind is ontstaan.

Toch is dat niet zo en is er wel degelijk sprake van blikseminslag. Wanneer de bliksem in de top van de boom slaat en razendsnel naar de grond wegstroomt, raakt door de enorme hitte op hetzelfde moment het vocht in het jonge hout onder de bast aan de kook. Door de enorme druk die dan ontstaat 'ontploft' de boom. De stukken schors kunnen dan meters weg worden weggeslingerd. Het gaat zo snel dat er geen brand ontstaat, misschien ook wel doordat de stam nat was door de regen.

Marjan van Elstrand

Eenheidsprijs f 11,08

Door de Nederlandse Vereniging van Beëdigde Taxateurs voor Bomen is de eenheidsprijs voor 1997 voor de bepaling van de boomwaarde volgens de methode Raad op f 11,08 per cm² stamoppervlak gesteld. Vorig jaar was de eenheidsprijs f 10,85

Oproep voor mensen uit Haarlem e.o.

Je verbazen over het sneuvelen van imposante solitaire bomen of mooie laanbomen...? Voor vele donateurs van de Bomenstichting zal dit (helaas) een bekend verschijnsel zijn. Wat was precies de reden voor het kappen? Was die boom echt wel zo ziek en gevaarlijk?

Voor een paar mensen uit Haarlem was deze verbazing (zeg maar veront-rusting) aanleiding om afgelopen najaar een 'bomengroep' op te richten. Voornaamste doel: kritisch volgen van de gemeente Haarlem en andere gemeenten in Zuid-Kennemerland t.a.v. hun bomenbeleid, zo mogelijk in overleg treden, buurtbewoners bijstaan, eventueel bezwaar aantekenen als onverhoopte kapplannen toch doorgaan, wellicht een korte bomen-cursus verzorgen etc. Veel van wat we gaan doen hangt af van de persoonlijke inbreng en inzet van de mensen in de 'bomengroep'. En daarbij is meer menskracht zeer welkom! (We zijn nu met z'n vieren). Bij deze willen wij dan ook graag een oproep doen aan alle mensen uit Haarlem e.o. die zich willen inzetten voor het behoud van bomen in hun buurt om zich bij onze bomenclub aan te sluiten. Wie belangstelling heeft kan contact opnemen met:

Antje Ehrenburg, tel. 023-5248391.
Natuurlijk leunen wij weer op de kennis en ervaring van de Bomenstichting!

Joop Comijs, ambassadeur voor Rhedense bomen

Al weer een jaar bestaat het huis-aan-huis tijdschrift Rheder Spreng, dat zich richt op het gebied van natuur en cultuur. In de column 'Bomen met Comijs' besteedt Joop Comijs aandacht aan de monumentale bomen in zijn gemeente. Vooral de geschiedenis van de boom in zijn omgeving probeert hij voor het voetlicht te brengen. Hiermee heeft Joop zijn 'bomenschrijverij' weer verder uitgebreid. Want naast artikelen voor Bomennieuws verzorgt hij ook al decennia een groenrubriek in het Velps Weekblad.

Frank Moens

Th.H. Klinkspoor overleden

Na een korte ziekteperiode overleed eind vorig jaar op 79-jarige leeftijd Tom Klinkspoor. Hij heeft in mijn leven een belangrijke rol gespeeld, omdat zijn Kosmos Bomenboek het eerste boek op bomengebied was, dat ik kocht en dat mijn belangstelling voor bomen heeft opgewekt. Het boek verscheen in een tijd dat de zorg voor bomen buiten het bos zeer actueel begon te worden, en beleefde in korte tijd verschillende herdrukken. Tom Klinkspoor was een vaste gast op bijeenkomsten van de Bomenstichting, vriendelijk en altijd belangstellend. Zijn laatste bijdrage voor Bomennieuws was in de nummers 3/94 en 1/95 waarin hij een pleidooi hield voor het gebruik van de mammoetboom in bosverband. Onderstaande tekst van Martin Luther, die op het overlijdensbericht staat vermeld, geeft m.i. goed weer de geest, waarin deze pionier heeft geleefd en gewerkt.

"Indien ik wist dat de wereld morgen zou ondergaan zou ik toch heden nog een jonge boom planten".

Joop Comijs

Cursusaanbod groene opleidingen compleet

Met ingang van het seizoen '97-'98 zijn drie nieuwe MBO-dagopleidingen Groene Ruimte toegevoegd aan het programma van het Agrarisch Opleidingscentrum Groene Welle in Zwolle. Het betreft de 3-jarige opleidingen zelfstandig beroepsbeoefenaar naar klein groen en groot groen en de 4-jarige dagopleiding kaderfunctionaris groenbeheer.

Met een MBO-opleiding Groene Ruimte worden leerlingen opgeleid voor het ondernemerschap en beroepen in de particuliere en stedelijke groenvoorziening, tuincentrum, boomverzorging, bos, natuur en landschap. Voor meer inlichtingen: AOC Groen Welle (038)4216041.

MET DANK AAN

Geld voor Iepenberaad

Op 22 november j.l. ontving ik uit handen van Thale Roosien, hoofd van de HEIDEMIJ BOMENDIENST een cheque van f 10.000 voor het Iepenberaad.

Dat was een zeer welkom gebaar, want de Bomenstichting had dit jaar verder geen inkomsten om het werk van het IepenBeraad uit te voeren. Een subsidie van het Ministerie van LNV, voor het voeren van de centrale coördinatie, laat nog op zich wachten. Intussen ging het werk gewoon door: voorlichting geven over iepen en iepenziekte aan beheerders, pers en publiek. Daarnaast controleerden we de verwerking van iepenhout bij composteerbedrijven en waren we achter de schermen bezig om aandacht voor de iep te vragen en te krijgen.

De koele zomer hielp een handje, zodat de uitval door iepenziekte in 1996 voor het eerst niet verder steeg. De uitval is nog wel zorgwekkend hoog ($\pm 4\%$), maar stabiel en dat is al heel wat. In 1997 hopen we (met subsidie) knelpunten te kunnen gaan aanpakken en daarmee de epidemie langzamerhand weer onder de duim te krijgen. Heidemij realisatie heeft in 1996 ongeveer 14000 waardevolle iepen preventief geïnjecteerd met Dutch Trig tm bij gemeenten en particulieren. Hiermee bleef de uitval onder deze iepen beperkt tot ongeveer 1%. Aan de opdrachtgevers werd gevraagd 50 cent per boom extra te betalen als bijdrage aan het Iepenberaad. Heidemij zou dan zelf ook 50 cent per boom bijdragen. Dit resulteerde uiteindelijk in die cheque van f 10.000,-, waar we heel blij mee zijn.

Jubileumbomen verzorgd

Toen de Bomenstichting 25 jaar bestond, vroegen we, ons geen cadeau's te geven, maar geld voor de verzorging van monumentale bomen binnen de bebouwde kom. Daarvoor hebben we namelijk een wachtlijst. Dat leverde niet alleen geld op, maar ook twee originele aanbiedingen van boomverzorgingsbedrijven, namelijk de gratis verzorging van een boom.

Hogenboom Boomverzorging actief in Wesepe

Directeur Marc Hogenboom bood op onze jubileumreceptie aan, zijn groeiplaatsverbeteringsmachine (in 1995 op de Demodagen Papendal voor het eerst gepresenteerd) een dag beschikbaar te stellen voor ons goede doel. Luc Noordman, bomenschouwer van de Bomenstichting, stuitte bij zijn schouwwerk op een prachtige bruine

beuk, die dat goed kon gebruiken. Deze boom staat namelijk op het voorplein van de NH kerk in Wesepe (Overijssel) waarop auto's mogen rijden en parkeren. Dit was goed te zien aan het dode hout in de kroon als gevolg van verminderde wortelgroei. Na overleg met het kerkbestuur werd besloten deze boom aan te pakken. Op 4 december verzamelden zich alle betrokkenen in de consistoriekamer van de kerk voor koffie en toespraken van kerkbestuur, Bomenstichting en gemeentebestuur. Daarna demonstreerde Marc Hogenboom onder grote belangstelling van de opvallend betrokken omwonenden hoe de machine onder hoge druk de grond losmaakt en tegelijkertijd bemest. Een deel van het "jubileumgeld" werd meteen besteed aan het snoeien van de boom door een medewerker van Hogenboom. Er komt een bordje bij de boom om de vele toeristen die dit plekje bezoeken te laten zien wat er is gebeurd. De mooie beuk is hiermee voorlopig weer gered, maar dan moet het kerkbestuur hem wel afdoende beschermen tegen nieuwe verdichting. Hierover zijn afspraken gemaakt. De boom is dus echt geholpen met dit initiatief van Hogenboom.

Nationale Bomenbank verzorgt Honekampkastanje

Piet de Winter, directeur van de Nationale Bomenbank, was de tweede die aanbood om een boom te verzorgen. Hij stelde een dag een boomverzorgingsploeg beschikbaar. De boom, die hiervoor in aanmerking kwam, was een oude paardekastanje in Amsterdam-Noord. Deze boom, tientallen jaren geleden ingebouwd in houtwinkel Honekamp, moest nodig ontdaan worden van dood hout. Het is heel bijzonder, dat een boom het verdraagt, om met zijn 'voeten' onder een gebouw te staan en hij was dan ook niet helemaal gezond. Daarom werd, naast de gratis snoeibeurt, ook de bodem verbeterd door de (deels) betonnen vloer hier en daar open te maken en de grond los te maken en te bemesten. De loco-burgemeester van Amsterdam, Edgar Peer, die bij het officiële gedeelte aanwezig was, bood namens de gemeente aan, de groeiplaatsverbetering te betalen. AT-5, het Amsterdamse tv-station, maakte opnamen. Ook in dit geval maakten toespraken en een herinneringsbordje alle goede bedoelingen duidelijk. En dank zij de Nationale Bomenbank kon er weer een monumentale boom van de wachtlijst.

Marjan van Elstrand

Marjan van Elstrand ontvangt van Thale Roosien, hoofd van de Heidemij Bomendienst een cheque van f 10.000,- voor het IepenBeraad

Voor u gelezen

Tuin & Landschap - 7.11.96

Er wordt aandacht besteed aan de invloed van strooizout op de conditie van bomen. Het dilemma, waarvoor iedere gemeente staat, is: bestrijding van gladheid of bescherming van het milieu tegen zoutschade. De gemeente Eindhoven heeft een bepaald beleid ontwikkeld, waarbij met beide factoren rekening wordt gehouden. Er wordt verder een lijst gegeven van zeer zout-gevoelige en tamelijk zout-resistente boomsoorten.

De Kleine Aarde - winter 1996

Terwijl in het jongste verleden het beleid erop was gericht, de bongerds (hoogstamboomgaarden) te laten verdwijnen, omdat de hoogstamcultuur tijdrovend was en te weinig opbracht, wordt thans met enige verbazing vastgesteld, dat provinciale overheden de aanplant hiervan met subsidies voorzichtig stimuleren. Helaas ontbreekt in dit artikel de vermelding van de mogelijke redenen.

Groei & Bloei - december 1996

Er wordt melding gemaakt van de zogenaamde verwelkingsziekte, die bij catalpa's is vastgesteld. En als bestrijding: het snoeien en verbranden van de aangetaste takken. Bij een aantal soorten bomen en struiken komen kronkelige takken voor. Denk aan de kronkelhazelaar en de kronkelwilg. Gewezen wordt op het bijzondere effect van deze planten in de kale wintertuin. Hetzelfde kan worden gezegd van bomen en struiken met bijzonder gekleurde of geschilferde stammen en takken.

Joop Comijs

'Was ist mein Baum wert?'

Ein Ratgeber für Bürger
Bäume & Recht - Helge Breloer
Bernhard Thalacker Verlag - Braunschweig
ISBN 3-87815-070-9

In ons land wordt voor de waardebe-
paling van bomen gebruik gemaakt van de
Methode Raad. De basiswaarde wordt
berekend aan de hand van de oppervlak-
te van de stamdoorsnede, gemeten op
1,30 m hoogte. Zolang een boom groeit
en dus in omvang toeneemt, neemt de
boomwaarde evenredig en 'eindeloos'
toe. Bij zware, kerngezonde bomen leidt
dit tot exorbitant hoge boomwaarden.
Een dergelijke benaderingswijze werd in
Duitsland, in de jaren zeventig, door de
verzekeringsbranche en bij juridische
kwesaties, mede vanwege de alsmear
toenemende waarde van een boom, niet
meer geaccepteerd. Dit leidde ertoe dat
er een fundamenteel andere methodiek
ontwikkeld werd; die sindsdien de
Methode Koch wordt genoemd. Door W.
Koch is in 1975 een systematiek uitge-
werkt, die gebaseerd is op de toege-
voegde waarde van een boom (maar
ook van andere groenobjecten) aan een
onroerend goed. Het begrip 'functie' is
daarbij het belangrijkste element.
De basiswaarde bij methode Koch is
gebaseerd op de daadwerkelijk te
maken kosten voor de boom, incl.
rentekosten. Hierin zijn zowel de aan-
vangsinvestering als de onderhoudskosten
tot aan het tijdstip van optimale func-
tievulling meegenomen. Het is een
meer economische benadering van de
boomwaarde en sluit beter aan bij ande-
re gangbare waardebepalingsmethoden.
De methode wordt, in tegenstelling tot
Methode Raad, in Duitsland erkend en is
in de rechtspraak en praktijk vast veran-
kerd.

De basis

1. De eerste stap is de vraag welke bij-
drage een boom levert aan een onroer-
end goed ofwel welke functie de boom

hierin vervult.

Een fraai uitgegroeide linde in de voor-
tuin van een villa in Wassenaar heeft
een andere functie dan eenzelfde
exemplaar op een opslagterrein in
Waarland. Het behoren tot een onroer-
ende zaak en de functie die de boom
hierbij vervult, is de basis voor de waar-
deberekening.

2. Zodra de functie door een deskundige
is vastgesteld, wordt een inschatting
gemaakt van: *De tijd* die een nieuw aan-
te planten boom nodig heeft om de
functie van de bestaande boom weer
over te nemen ("Herstellungszeit").

Dat betekent dat niet gekeken wordt
hoe lang het duurt voordat de nieuwe te
planten boom dezelfde dikte
en kroonvang heeft als de
bestaande boom, maar dat
wordt nagegaan hoelang
het duurt voordat de functie
van de bestaande boom
overgenomen wordt. De
functie van een kastanje
van 80 jaar, kan bij even-
tuele vervanging, moge-
lijk al binnen 40 jaar
weer overgenomen zijn.

3. Een belangrijk onder-
deel vormt het *formaat* van de te her-
planten boom. De vraag die hierbij
gesteld wordt is:

"Wat zou de boomeigenaar in dezelfde
situatie en op dezelfde standplaats
terugplanten, wanneer deze op eigen
initiatief en voor eigen kosten een nieu-
we boom zou planten?"

Een gemeentelijke dienst zal bij vervan-
ging van een individuele boom in een
kastanje-rij, langs een doorgaande
weg, in een buitenwijk, gewoonlijk een
maat van b.v. 16-18 cm staomtrek
terugplanten. Bij vervanging van een
kastanje, die deelluitmaakt van een
monumentale oprijlaan, maar in dezelf-
de wijk, is het aannemelijk dat de
gemeente als eigenaar een zo zwaar
mogelijk exemplaar van bijvoorbeeld
50-60 cm stamomtrek terugplant.

Het boek beoogt boomeigenaren een
handleiding te verstrekken om de waar-
de van hun boom te bepalen. Dat dit
geen eenvoudige zaak is blijkt alleen al
uit het feit dat verschillende tabellen
geraadpleegd moeten worden. De inter-
pretatie van de tabellen en het vaststel-
len van de functie die de boom vervult,
vraagt om een gedegen kennis van de
materie. Het boek moet dan ook gezien
worden als een poging om meer inzicht
te verschaffen in de opzet van de metho-
de. Het op de juiste wijze toepassen van
deze complexe methode in de praktijk, is
het werk voor een erkende boomtaxa-
teur.

Hans Kaljee - OMEGAM Groenadvies

Poelen

G. Hanekamp
uitgave:
Landschapsbeheer
Nederland 1997

Een prettig lees-
baar, rijk geillus-
treerd boekje,
dat aandacht
besteedt aan de geschiedenis van de
in ons land voorkomende poelen: hoe
zij ontstonden en waar zij nog (of
soms weer!) voorkomen. Uitgebreid
wordt ingegaan op de betekenis die
poelen vroeger hadden (b.v. als drink-
plaats voor het vee) en op de waarde
die zij vooral nu hebben voor allerlei
planten- en diersoorten. Helaas is de
belangstelling voor poelen in ons land
beperkt, dit tot schade van
de Nederlandse amfi-
bieënsoorten, die in deze
poelen leven. Door onvol-
doende onderhoud groeien
veel poelen dicht.
Landschapsbeheer hoopt
met dit boekje op dit gebied
een gunstiger ontwikkeling te
bewerkstelligen, ter wille van
ons landschap, maar vooral in
het belang van deze vaak
zeldzame diersoorten.

Joop Comijs

Arboretum Trompenburg

Hans W. Blom
uitgave: Stichting Bevordering van
Volkskracht 1996

Arboretum Trompenburg heeft in de
nu bijna veertig jaar van zijn officiële
bestaan algemene bekendheid ver-
worven. Vijf generaties van de familie
Van Hoey Smith hebben al die jaren
met grote toewijding deze waardevolle
bomenverzame-
ling beheerd.
In dit boek vin-
den wij een
beschrijving van
de ontwikkelings-
gang van
Trompenburg als
buitenplaats en
arboretum. Ook
de familieom-
standigheden
van de bewoners krijgen ruime aan-
dacht. Vooral oudere Rotterdammers
zullen er veel interessante gegevens
in vinden.
Het lijkt ons een goede gedachte, dit
waardevolle arboretum eens in het
zonnetje te zetten, en wij willen dit
fraai uitgevoerde en rijk geïllustreerde
boekje graag aanbevelen.

Joop Comijs

Geants au Pied d'argile.

150 Arbres exceptionnels de Wallonie.

Benjamin Stassen (Yves Bastin, Jean-Pierre Otte),
Ministere de la Region Wallonne/Le Maronnier, Namur/Ellemelle.
454 blz., gebonden in cassette, oblong formaat.
Prijs Bfr.2000,-

Het mooiste bomenboek, ooit verschenen? Het scheelt niet veel lijkt me. De kern van deze prachtige uitgave bestaat uit een beschrijving met paginagrote kleurenfoto's van 150 monumentale bomen in Wallonie. (Deze bomen staan ook op een losse kaart.) Dit deel van het boek staat op naam van de hoofdauteur Benjamin Stassen. De foto's zijn werkelijk grandioos, ze laten de bomen meestal ook in hun landschappelijke ligging zien. De bijbehorende teksten zijn zeer informatief.

Het boek wordt ingeleid door J.-P. Otte met een algemene beschouwing over monumentale bomen en door Y. Bastin die vooral de mythische en religieuze betekenis belicht. Ook in deze hoofdstukken staan prachtige, meestal kleinere foto's.

De index van het boek bestaat in feite uit drie delen, waarop men wat lastig vat krijgt. Ten eerste is er een lijst van 1200 monumentale bomen inclusief de 150 die eerder beschreven zijn.

Ten tweede een opsomming van 80 bomen die geclassificeerd zijn als 'site' (dus samen met hun omgeving een monument vormen). Hier is

slechts een gedeeltelijke overlap met 'de groep van 150'. Ten derde is een lijst opgenomen met 186 kampioenen (waarin ruim 50 ook in de eerste lijst staan). Winnaars zijn de Zomereik van Liernu (Namen) met een stamovang van 9,85 m en de Zilverpar van Chiny (Luxemburg) die 42 m hoog is.

Voor een documentalist lijkt me dit boek geen pretje: er is geen echte titelpagina, geen ISBN en geen jaartal vermeld. Hoe kan men zo'n mooi boek dit aandoen?

Wellicht ten overvloede vermeld ik nog dat het boek geheel in het Frans geschreven is. Het kost wel wat moeite om, met wat school-Frans gewaand, in de teksten door te dringen, maar ook zo'n eenvoudige lezer wordt beloond met prachtige boomsoortnamen als l'Arbre-aux-Quarante-Ecus (Ginkgo) en Aubepine a deux styles (Tweestijlige meidoorn).

De prijs van dit boek kan een bezwaar zijn! Maar overigens wordt het warm aanbevolen.

Aart de Veer

30 en 31 maart

Het mooiste hout ter wereld groeit in Nederland

Tentoonstelling van de leden van Vereniging Houtrijk Nederland in het prachtige kasteel Ammersoyen. Een aantal houtbewerkers presenteert zijn meubels, muziekinstrumenten, beeldhouwwerk, houtdraaiwerk en speelgoed.

Zie artikel elders in dit nummer.

Plaats: Kasteel Ammersoyen bij het Brabantse Ammerzoden, geopend van 11 tot 17 uur, toegang f 10,-. Donateurs van de Bomenstichting krijgen f 2,- reductie op de toegang.

12 april t/m 5 juni

25 jaar Nationale Bomenbank

Een expositie over het verplanten, verzorgen en beschermen van bomen. Aan de hand van foto's, gereedschappen, stukken boom en

diverse andere materialen wordt een beeld geschetst van de geschiedenis, de ontwikkeling en de mogelijkheden op dit gebied.

Plaats: Museum de Koperen Knop, Binnendams 6, Hardinxveld-Giessendam
Geopend van woensdag t/m zaterdag (en op 2de Pinksterdag) van 13.00 tot 17 uur.
Inl.: 0184-611366

3 en 4 mei

Evenementenweekend Arboretum Trompenburg

In samenwerking met het internationale Bloembollencentrum in Hillegom is een grote verscheidenheid aan bol- en knolgewassen aangeplant. In combinatie met vele voorjaarsbloeiende heesters en vaste planten zal dit een indrukwekkend schouwspel opleveren.

Er worden vele tuinartikelen, boeken, bollen, knollen en planten aangeboden.

Ingang aan de Honingerdijk, nr. 86, Rotterdam/Kralingen
Geopend van 9.00 tot 17.00 uur
Toegang f 5,-, kinderen tot 16 jaar gratis
Inl.: 010-2330166

7 juni

Donateursexcursie Bomenstichting

Bezoek aan de Oude Hortus in het centrum van Utrecht.

Voor programma en aanmelding zie losse bijlage in dit nummer.
Inl.: 030-2340778

In het volgende nummer ...

De bestrijding van de iepenziekte blijft ons bezighouden. De snelle en goede verwerking van 'besmet' hout is essentieel voor het terugdringen van de kans op besmetting. Luc Deckers, coördinator iepenziekte bestrijding, volgde een jaar de verwerking van het hout bij de composteringsbedrijven.

De VTA (Visual Tree Assessment) is in de boomverzorgingswereld een veel toegepaste methode om tot een oordeel over het wel en wee van met name het inwendige van de boom te komen. Toch kan men niet blindvaren op wat de apparaten als uitkomst van de metingen geven.

Traditiegetrouw in het tweede nummer van het jaar een nieuwe folder in de serie Bomen &

Lachen of huilen?

Zout

Er is deze winter weer waanzinnig veel zout gestrooid om onze wegen en paden begaanbaar te maken en houden. Bomen kunnen daar erg veel last van hebben, zoals na de vorige winter opnieuw duidelijk is geworden. Natuurlijk is de Bomenstichting niet zo fanatiek dat we de veiligheid van mensen minder belangrijk vinden dan het leven en welzijn van bomen. Maar er wordt gewoon veel meer gestrooid dan nodig en nuttig is. Door slordigheid, onkunde, onverschilligheid, gebrek aan communicatie. Veel particulieren strooien kilo's zout op paden en trottoirs, terwijl 15 gram per m² genoeg is en vaak is zout niet eens de beste oplossing. Sneeuw kun je beter wegvegen dan er een natte zoute pap van te maken. En gladheid door ijs kun je veel direkter bestrijden met zand of as.

Bij wegbeheerders hoor je de kreet: "liever 10 x teveel dan 1 x te weinig". Dat klinkt lovenswaardig, maar is erg eenzijdig geredeneerd in de richting van veiligheid. Zonder één moment te denken aan de gevolgen voor natuur en milieu.

Staatsbosbeheer

Willemijn van Asperen uit Baarn meldde ons half december verbijsterd, dat Staatsbosbeheer door het bos reed met een gigantische trekker met bladblazer om de zandpaden schoon te blazen! Moet je daar nou om lachen of huilen?

Duiven

We kregen een knipseltje uit het Gelders Dagblad, waarin de volgende zinnen waren aangestreept: "Binnen een dag waren ze verdwenen, de bomen en struiken aan het Remigiusplein en rond de pastorie in Duiven. Inclusief de fraaie kastanjes voor het monumentale gebouw. 'Om het mooi te maken', zegt gemeentevoorlichter M. Gijsbers, 'moet je eerst het één en ander rooien. Je moet niet zo moeilijk doen over een boompje'".

Waar het nu eigenlijk om ging, lezen we iets verderop. "De directe omgeving van de pastorie krijgt dezelfde aankleding als de rest van het Duivense centrum. Bestrating, verlichting, beplanting en straatmeubilair worden op elkaar afgestemd". Tja, dat is natuurlijk veel mooier: alles hetzelfde en vooral géén natuur, want natuur is nooit hetzelfde.

Het verplanten van grote bomen

Standpunt van de Bomenstichting

De techniek staat voor niets. Deze dagen wordt op het Malieveld in Den Haag een grote, oude paardekastanje enkele tientallen meters versleept om plaats te maken voor een verdiepte trambaan. Hij zal het ongetwijfeld overleven, want hij is goed voorbereid en zal naderhand ook nog wel uitgebreid vertroeteld worden. Maar is zoiets nu een overwinning voor de natuurbescherming in het algemeen en de Bomenstichting in het bijzonder? Tenslotte was het onze contactpersoon Dick Polvliet, die de aanzet gaf voor deze verplanting door te protesteren tegen het verdwijnen van de boom. Het is mede zijn verdienste, dat de boom blijft leven. Een mooi resultaat zou je zeggen. Toch zijn we niet helemaal tevreden, want in feite hebben we verloren. Het was een echte overwinning geweest, als de trambaan was verplaatst en de boom op

RIJP &

GROEN

zijn eigen plek was blijven staan.

Het 'verplanten van grote bomen' is een verzamelbegrip voor drie min of meer verschillende activiteiten, waar bij de Bomenstichting ook heel verschillend over wordt gedacht.

a. De aanplant van grote, speciaal gekweekte bomen op plekken, waar een snelle aankleding gewenst is of waar kleine bomen waarschijnlijk vernield zullen worden. De stamdoorsnede van dergelijke bomen is meestal kleiner dan 20 cm.

Het is natuurlijk jammer, dat het leven zo bepaald wordt door haast en vandalisme, maar als Bomenstichting zien we geen bezwaar in deze handel in doorgekweekte bomen, omdat deze meestal goed gedijen.

b. Het verplanten van jonge, gezonde bomen met een stamdoorsnede tot ongeveer 20 cm, die na grondige afweging van belangen moeten verdwijnen van de plek waar ze staan. Het kan bijvoorbeeld gaan om het uitdunnen van een (te) dicht geplan-

te laan of om een wegreconstructie, waarbij bomen moeten opschuiven.

Ook in dit geval is de aanleiding wellicht discutabel. Maar als dergelijke jonge, gezonde bomen met de nodige voor- en nazorg en na een deskundige verplanting elders ongestoord kunnen verderleven, is het toch zonde om ze om te zagen!

c. Het verplanten van grote, oude bomen als (politieke) oplossing voor het feit, dat ze - meestal als gevolg van bouwplannen - niet op hun oude plek kunnen blijven staan. Mits ook hier voor- en nazorg en de verplanting zelf met de nodige deskundigheid gebeuren, zullen dergelijke bomen het wel overleven. Wel is er altijd sprake van een verplantschok: de boom staat een paar jaar 'stil', voor hij weer duidelijk verdergroeit. En er zijn vermoedens, dat dergelijke bomen minder oud worden, maar dat is nooit onderzocht. Het spreekwoord "oude bomen moet je niet verplanten" is dus door de techniek achterhaald, maar vanuit de boom gezien, blijft het een schokkende gebeurtenis.

Waar wij als Bomenstichting vooral bezwaar tegen hebben, is de hele gang van zaken rond bouwplannen, waarbij bomen vaak eerst over het hoofd worden gezien en tenslotte, na veel protesten van omwonenden tegen het verdwijnen van de boom, met veel tam-tam worden verplant. De verantwoordelijke wethouder wordt

overladen met complimenten, want "kijk eens hoeveel (geld) hij overheeft voor de natuur". Terwijl hij in feite heeft gefaald in het beschermen van de boom op zijn oorspronkelijke plek. Een boombewust beleid voorziet in het - waar mogelijk - sparen van bomen op bouwplaatsen. Als zo'n beleid er niet is, worden er steeds weer ad-hoc noodoplossingen gezocht en gevonden in een verplanting. Wij zien dat als verlies (voor de boom, de omwonenden, de bestuurders) en zeker niet als een vrolijke overwinning.

Majou van Eerland